

Pécsi Tudományegyetem

Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar

Pécsi telephely

Tanító alapszak

*A mesékben rejlő ÉN és MI:
a történetmesélés szerepe a gyermekek énképének és
identitástudatának formálásában*

Témavezető

Prof. Dr. Szécsi Gábor

dékan

Szerző

Szalmási Kitti

tanító BA

2024

Pécs

Tartalomjegyzék

1. Köszönetnyilvánítás	3. oldal
2. Bevezetés.....	4. oldal
3. A narratívák szerepe az énkép és identitástudat kialakulásában	6. oldal
3.1 A hagyományok megőrzésére, az identitás megerősítésére irányuló pedagógiai gyakorlatnak integrálnia kell a történetmesélés régi és új formáit	6. oldal
3.2 A megfelelő pedagógiai alapokra épülő történetmesélés egyidőben erősíti a gyermekek identitástudatát, énképét és empátikus képességeit.	12. oldal
4. Meseolvasási szokások és tradíció	22. oldal
4.1 A kutatói munka bemutatása	22. oldal
4.2 A 6-10 évesek csoportja.....	23. oldal
4.3 A probléma megközelítése pedagógusi nézőpontból	28. oldal
5. Kutatási eredmények	32. oldal
6. Összegzés	37. oldal
7. Felhasznált irodalom	38. oldal

1. Köszönetnyilvánítás

Szeretnék őszinte és mély köszönetet mondani a Csíkszeredai Petőfi Sándor Általános Iskolának, valamint az ott dolgozó pedagógusoknak, diákoknak. Hálával tölt el a gondoskodó támogatás, amelyet az empirikus kutatásom során nyújtottak. Az önzetlen segítségük és az elkötelezettségük nélkül ez a kutatásom nem valósulhatott volna meg. Külön szeretnék köszönetet mondani azoknak a diákoknak és szülőknek, akik privát keretek között is támogatták a munkámat. Az ő részvételük, bizalmuk és nyitottságuk felbecsülhetetlen értéket jelent számomra. Ily körülmények között szívből köszönöm mindannyiuknak, hogy lehetővé tették ennek a tanulmánynak a megszületését, és hogy a kutatásom nem csupán egy tudományos munka maradt, hanem egy közös élmény, egy valódi kapcsolat, amely mindannyiunkat gazdagított lélekből.

2. Bevezetés

„Ha elképzelünk egy lehetséges világot, akkor egyúttal azt is el kell képzelnünk, hogyan fogunk a tevékenykedni benne.” (Bruner 2005:92)

Dolgozatom célja annak megvilágítása, hogy mesék érzelmi, pszichológiai és erkölcsi szálak összefonásával mélyen befolyásolják a gyermeki identitás kialakulását és a kulturális hagyományok megőrzését. Ezek a narratívák médiumként szolgálnak a gyermekek számára a belső konfliktusok és félelmek biztonságos és strukturált környezetben történő feldolgozásához, elősegítve az érzelmi növekedést és az ellenálló képességet. Miközben a gyerekek ezeket a történeteket hallgatják, önreflexióba kezdenek, olyan fantáziaképeket alkotva, amelyek tükrözik saját törekvéseiket és vágyaikat, ami kulcsfontosságú identitásuk kialakulásához. Az ismétlődő történetmesélés nemcsak megnyugtató légkört hoz létre, amely elősegíti az érzelmi jólétet, hanem erősíti a mesemondó és a hallgató közötti köteléket is, megerősítve ezzel a családi hagyományokat. Ezen túlmenően a mesék kulturális narratívákat és értékeket testesítenek meg, olyan ősrégi bölcsességet adnak át, amely formálja a gyerekek erkölcsi és etikai megértését. Azáltal, hogy bemutatják a jó diadalát a gonosz felett, ezek a történetek az igazságosság és a helyesség érzését keltik, ami a gyermek erkölcsi iránytűjének kritikus összetevője. Következésképpen a mesék fantáziavilága nem csupán menekülés, hanem a gyermekkor létfontosságú aspektusa, amely pozitív életszemléletre nevel, és biztosítja a kulturális örökség folytonosságát. Ezért elengedhetetlen a történetmesélés hagyományának megbecsülése és fenntartása, felismerve annak sokrétű szerepét az egyéni fejlődésben és a tágabb kulturális kontextusban egyaránt.

A történetben a gondolkodás és a kommunikáció koherens és önteremtő folyamatok. A megfelelő kommunikáció kialakítása érdekében elengedhetetlen a jelenségek, események kognitív interpretációja. A narratívában a kommunikatív aktus küldője módszeresen közli szándékait, vágyait és hiedelmeit a befogadóval. Megmondja, mit tehet, mit kell tenned egy adott kommunikációs helyzetben, és miért választasz egy konkrét műveletet a megosztani kívánt üzenet közvetítésére. A történet által közvetített kommunikációs szándékot a befogadó a tudat narratív struktúráján keresztül ragadja meg. A jelentéskódolást és dekódolást meghatározó fogalmi kapcsolatok narratív struktúrával rendelkeznek, és a gondolkodási tevékenységben változó bonyolultságú helyzeteket reprezentálnak. Az eseménystruktúrák történetkomponensekbe rendezett fogalmi ábrázolásai biztosítják a szükséges feltételeket a cselekményhelyzetek megértéséhez a legalapvetőbbtől a legbonyolultabbig. A fogalmi

kapcsolatok narratíváinak létrehozásával azok, akik az információkat történetekké rendezik és dolgozzák fel, valójában történetként élik meg életüket. A megértés folyamatában részese lesz az egyén annak a narratívának, amelyet kommunikációs partnerével közösen konstruál. Kommunikációs céljainak megfelelően használja fel a történeteket, és parabolikusan vetíti ki a vele történetekre, értelmezési kereteket, magyarázatokat keresve, hogy megtudja, miért történt ez vele, és megtalálja benne szerepét. (Forgó 2011)

A történetek felépítik a múltat és a jövőt, és a narratíva támogatásával múltbeli tapasztalataink jövőbeli terveink és elvárásaink gerincévé válnak. Elménk történetekbe rendeződik helyes és helytelen cselekedetokről, fontos és lényegtelen dolgokról. Vagyis narratívák támogatásával értékeljük és rendszerezzük tapasztalatainkat. Egy élményünk az azt alkotó történetek révén válik kiemelkedővé és fontossá, és ezek a történetek kiindulópontként szolgálnak a különböző entitások és cselekvések értelmezéséhez és értékeléséhez. A narratívák a cselekvések morális értékelésének kereteként is szolgálhatnak. Amint azt Georges Lakoff és Srinivas Narayanan munkájában látjuk, „narratívák teszik lehetővé számunkra, hogy értelmesen funkcionáljunk a világban, és központiak legyünk az öntudat számára” (Lakoff – Narayanan 2010. 24).

Ahogy Lakoff és Narayanan rámutat, a narratívákban rejlő eseményszerkezetnek több dimenziója van (Lakoff - Narayanan 2010. 24-25), amelyek szerepet játszhatnak az erkölcsi rendszerek és magatartási szabályok közvetítésében. A társadalmi metanarratívákat hordozó történetek, narratívák mellett, hogy segítik a világ megértését, útmutatást is adnak az etikai és gyakorlati kérdések kezeléséhez. Ezenkívül a narratívák képezik a dolgok működésével, az emberi jellemzőkkel, az ok-okozati folyamatokkal, valamint a cselekvést meghatározó tervekkel és célokkal kapcsolatos népszerű elméletek alapját.

3. A narratívák szerepe az énkép és identitástudat kialakulásában

Kutatásom két fő hipotézisre épül, melyekben kifejttem a történetmesélés bizonyított és leírt jótékony hatásait az én- és személyiségfejlődésre.

3.1 A hagyományok megőrzésére, az identitás megerősítésére irányuló

pedagógiai gyakorlatnak integrálnia kell a történetmesélés régi és új formáit

Első hipotézisem UNESCO Nemzetközi Bizottság a Huszonegyedik Század Oktatásáról elnevezésű testületének Delors- jelentésével szeretném megnyitni, melyben az oktatás, tanulás négy alappillérenek alap gondolatát írják le „az ember élete folyamán a tanulás négy alapvető típusának, a tudás négy szimbolikus tartópilléreinek kell megszerveződnie: megtanulni tudni; megtanulni cselekedni; megtanulni együtt, másokkal élni; megtanulni élni.” (Harangi 2000)

Hat-hét éves korukban a gyerekek elkezdik az iskolát, és a következő tíz-tizenkét év nagy részét az iskola társas közegében töltik a gyerekek és rendszerezett életet élnek, ebben a korcsoportban a rendszert, az iskola szabályozza. Ha a tanulás és a mesemondás a mindennapi élet részévé válik, a gyerekek kíváncsisága az új történetek iránt tovább növekszik. Ezt a gondolatmenetet követve az iskolában egy másik fontos változás következik be, a szöveghez való viszonyukban. Mivel csak azok a gyerekek szeretik az olvasást, akiknek nincs technikai problémájuk az olvasásban, ezért először őket kell megtanítani jól olvasni. Ezt pedig csak azoknak a gyerekeknek lehet megtanítani, akik fel tudják ismerni az élőbeszédet írott szövegben, megfelelő szókinccsel rendelkeznek, tudnak figyelni, és átértékelik a hallott szöveget. Mindezek megtanítására, megtapasztalására is a mese a legjobb eszköz. Ahhoz, hogy valaki élvezze az olvasást, valamilyen viszonyt kell kialakítania egy adott szöveggel. A mesék sokat segítenek ebben, mert a meséken keresztül a gyerekek észrevétlenül megtanulják azonosítani a szereplőket, helyzeteket, problémamegoldó készségeket. El kell döntenie a diáknak, hogy kinek az oldalán áll, kit tart „jósnak” és „rossznak”, és ki akar lenni, ami által saját identitását is fejleszti. A mesék valahogy róla is beszélnek, érzelmei, féltételei is kifejezésre jutnak, megneveznek, a történetek hallgatása közben tulajdonképpen saját sorsát éli meg, emberélményt szerez. Az első osztályosok befejezésében a büntetés indítéka markánsan megjelenik: a főgonosz egyetlen mesében sem kerül el a büntetést, ami olykor a halálát jelenti. Ugyanakkor a 9-10 évesek hisznek a bocsánatkérés és a megbocsátás erejében, és abban, hogy nagyon értékes számukra a szolidaritás, a barátság, a másokon való segítség, mások cserbenhagyása. Tudják, hogy a tettek nem maradhatnak következmények nélkül. (Boldizsár 2010)

Azok a gyerekek, akik hallottak vagy hallgattak meséket, motiváltabbak lesznek arra, hogy maguk találjanak választ ismeretlen dolgokra. Ezek a gyerekek nyitottabbak az új

dolgokra, nem félnek új kapcsolatok kialakításától, így jobban tudnak szocializálódni, és nagyobb valószínűséggel szólnak meg, ha szükségesnek érzik. William Crains (Crains 2014) Erik Homburger Erickson fejlődéslméletét használta. A gyerekek egyre racionálisabbá válnak a másokkal való együttműködésben és megosztásban.

Bruno Bettelheim (Bettelheim 1985) elméletei mély betekintést nyújtanak a meséknek a gyermekek identitásalakítására gyakorolt hatásába, hangsúlyozva e történetek szimbolikus és tudattalan rezonanciáját. Ő amellet érvel, hogy a mesék változatlan bemutatása kulcsfontosságú, mert minden eleme jelentős jelentéssel bír, alakítja a gyermek megértését és érzelmi fejlődését.

Ennek véleményében környezet megértése mellett az önmaguk megtalálásának kulcsfontosságú eleme, a hősök megtalálása. A történet meghallgatása után a gyerekek levonják a saját következtetéseiket arról, hogy ki a pozitív szereplő és ki a gazember. Ezek után egy pozitív hős jellemvonásait is szeretnék megszerezni.

A gyerekek nem látják a dolgok következményeit, de éppen ezeken a történeteken keresztül látják meg a negatív szereplők bűnösségét, és így vizsgálják meg magukat. Ezután értékelik, hogy ők a hős vagy a gazember a történetükben. De ez nem jelenti azt, hogy a szerepük világossá válik.

Továbbá Bettelheim (Bettelheim 1985) azt sugallja, hogy a türelem és szorgalom, amiket meséken keresztül is érzékelhetnek a gyermekek, mélyen formálhatja a gyermek jellemét, és meghonosíthatja a kitartás és a kemény munka értékeit. Emellet kiemeli annak fontosságát is, hogy a meséket saját képzeletünkön keresztül tapasztaljuk meg, nem pedig előre meghatározott képeken keresztül, mivel ez lehetővé teszi a gyerekek számára, hogy vizualizálják saját értelmezéseiket, és jobban meg tudják szervezni belső érzelmi káoszukat. Az olyan összetett érzelmek, mint a vadság, a gonoszság és a féltékenység szereplőiben és eseményekben való megtestesülése révén a mesék lehetővé teszik a gyerekek számára, hogy feldolgozzák és megértsék ezeket az érzéseket, így hatékonyabban tudnak eligazodni saját érzelmi tájain.

Ekkor kezdődnek a tanévek is, amelyek számos készség elsajátításával, az olvasás-írás fejlesztésével, az ok-okozati összefüggések kialakításával, az erkölcsi értékek, valamint a kulturális és személyes tudatosság fejlesztésével kezdődnek.

Ideális esetben az általános iskolák bőséges lehetőséget biztosítanak a gyerekeknek arra, hogy a tanárok, a társaik megismerjék őket, alkossanak, szövegeket írjanak, tanuljanak és problémákat oldjanak meg. Amikor valamire ösztönzik őket, és megdicsérik az elért eredményeiket, jobban érzik magukat, kitartanak tevékenységeik mellett, és gyakran a munkát

helyezik előtérbe az azonnali kielégüléssel szemben. Másrészt, ha nem kapnak ilyen dicséretet, ha megbüntetik vagy kiállítják teljesítményükért, kisebbségi komplexus alakulhat ki bennük a képességeiket illetően.

Az önálló tanuláson túlmenően az osztálytermi igényeknek is meg kell felelniük. A pedagógus feladata, hogy a gyerekek életének rutinját óvodától iskoláig alakítsa, ezáltal új rendszert alakítson ki bennük. Óvodai tapasztalataikat az iskolai környezetre alkalmazzák. Ezért a játékokat tudásszerzésre használják majd. Példa erre az ÁBC tanítása is, ahol asszociálva kezdik a tanítást, zenével, mesékkel is, végül rajzolnak és mutogatják is a betűket.

Ezt tovább gondolva az Alfa generáció elsősorban vizuális formában kapja meg az információkat a médián keresztül. Az agyukat azonban nem a látott képek és a hallott események mozgatják, a hagyományos meseolvasás folyamán. Hiszen nekik maguknak kell viszonyítaniuk belső képi világukat a hallott eseményekhez. A hallott vagy olvasott történetek gazdagíthatják belső világukat, de nem elhanyagolható az sem ebben a generációban, hogy az animációs képek vagy rajzok, hanghatásokkal tarkítva akár, nagyszerű módja lehet, hogy elmeséljünk egy összetettebb, bonyolultabb történetet. Véleményem szerint, jelen esetben nem is a meseolvasáson van a hangsúly, hanem a közös cselekvésen, a közös élmény megélésén és legfőképpen a közös tanuláson. A közös tanulás erősíti a csoportdinamikát, egy tanóra folyamán egy szövegrészt, esetünkben meserészletet fel lehet dolgozni kooperatív munkaformával, mely során kis csoportokban dolgoznak, akár elő is lehet a csoportokkal adni a saját részleteket, minden feldolgozási eszköz, hozzájárul a meseélmény megszilárdításához, hiszen minden történet akkor sikertörténet, ha a diákok élvezték és tanultak is belőle.

A Rút Kiskacsa esete egy abszolút sikertörténet, mert a Kiskacsa a végén meglegelte a boldogságát, sokszoros megpróbáltatása ellenére is kitartott és erőfeszítéseket hajtott végre. A hallgató a történet során saját magát képzele bele a kiskacsa helyébe, amelyet úgy jellemeznek, mint egy csúf kis számkivetettet, már a mese elképzelése is fájdalmasan közvetíti az etnikai, kisebbségi származás miatti kirekesztés példáját. Ahogy építi magában a történetet az olvasó, vagy hallgató, úgy érzi át egyre jobban a Kiskacsa helyzetét, és a történet végén együtt örül a főszereplővel. (Szalmási 2023) Az érzelmek feltérképezése és kezelése rögzös út mindenki életében. Vannak olyan szerencsés gyerekek, akiket például *soha nem csúfoltak óvodai környezetben*. Az általános iskola megkezdésekor mindenki olyan környezetbe kerül, ahol naponta előfordul apróbb-nagyobb megbántás és sértés, nézeteltérés. A meséken nevelt gyermekek könnyebben tudják majd feldolgozni, kezelni a hasonló eseményeket, mert történet formájában már találkoztak velük.

A hitelesség forrása az a csatorna, amelyen keresztül a fejlődő gyermek hallja az eseményeket, amely a tanulmányom esetében a pedagógus szerepét írja le. Az iskolában történő történetmesélés másik hatalmas előnye, hogy van valaki, akivel utána megbeszélheti a történetet a gyermek. Együtt elemezhetik a problémás részeket, és együtt gondolkodhatnak tovább a történet lehetséges folytatásain.

Itt játszik építő szerepet a közösségben folyó meseolvasás. Az Alfa-generáció számára gyakoribb az interneten való kommunikáció, mint a személyes kapcsolatok kiépítése, különösen a járványügyi karantén idején erősödött fel ennek jelentősége. Gyermekkorban a kíváncsiság és a mese iránti érdeklődés kiváló kiindulási táptalajt ad. A közös témák képezik a gyerekek baráti kapcsolatainak alapját. A kulcsszó itt az „együtt”, olyan közös cselekvés, ami fejleszti társait és önmagát a diákot is. (Kádár 2018)

Lényegében is azt állíthatjuk, hogy a népmesék, mesék szimbolikus tartalma eljut a gyerekek tudattalanjáig, oly módon befolyásolva identitásalakításukat, amit a tudatos megértés önmagában nem képes elérni. Ezért érzelmi és pszichológiai fejlődésük szempontjából kiemelten fontos, hogy megőrizzük e mesék integritását, és lehetővé tegyük, hogy a gyerekek fantáziájukon keresztül foglalkozzanak velük.

Az elmúlt években kedvező változások történtek, sok erőfeszítést tettek az iskolai tantervek frissítésére, látszólag összekapcsolva a tanulás, a tudományosság és a személyiségfejlesztés szempontjait. Az ilyen típusú nevelésnek figyelembe kell vennie a gyermek lelkében kialakuló érdeklődést. Bőséges teret kell biztosítani az érzelmi és mentális tulajdonságoknak. A közösségi nevelést az előző generáció képviselői művészetnek tekintették. A gyűlöletet csak az értheti meg, aki többé-kevésbé átélte. Szerintem ez a mondat kihagyhatatlanul fontos, csak azt tudja önmagát szeretni, akit szeretnek, és másokat az tud elfogadni, ő maga is megérezte az elfogadás érzését. A gyerekek és a körülöttük lévő világ, két fontos tényező, ami erősen befolyásolja a tanulók tanulására való felkészítésének hatékonyságát. Ez azt is jelenti, hogy a tanároknak figyelembe kell venniük az egyes tanulók jellemében rejlő lehetséges hibákat és pozitív pontokat is, amelyekre építhetnek és ehhez illően találhat történeteket, de akár írhatja is. (Dombi-Oláh-Varga 2004) Ezt figyelembe véve és Kádár Annamária gondolatait tovább véve tudatosítani kell, hogy a pedagógus nem a tudás abszolút birtokosa, hanem a tanulás támogatója, a gyermek tevékenységének megfigyelője, személyes segítségnyújtója. A támogatói szerepet érezve nevelkedett diák gyermekkorában békés, mert szeretve érzi magát, személyiségét tiszteletben tartják, szabadsága garantált, még akkor is, ha a meseolvasáskor tud csak teljesen kibontakozni a lelki világa. (Kádár 2018)

Ahogy a tanulás összetettebbé válik, úgy nő a gyerekek kreatív fejlődési igénye. Hiszen a hosszú iskolai napok alatt az egyre fáradtabb gyerekek kinéznek az ablakon, és saját ötletükkel szövik a történeteket. Éppen ezért a tanár feladata, hogy történetmeséléssel és interaktív bemutatással megragadja a kisdíjakok figyelmét. A gyerekek szereplőiről, eseményekről szóló gondolatait, elmélkedéseit hallgatva maguk dönthetik el, hogyan mesélik el a történetet. Sokat azonosulnak egy adott történettel. Fontos, hogy a tanárok állandó módon mutassák be a történeteket. Erre a célra több eszköz is rendelkezésre áll. Tanárként a tanárok egyfajta második szülőkként töltik be a gyermekek életében a szerepüket. Ily módon a tanárok jellemének tükröznie kell az empátiát és az inkluzivitást. Az oktatás fontos része az elfogadás és az empátia megtanítása a gyerekeknek, hogy csoportokban tudjanak együttműködni és megoldani a problémákat.

Testnevelés órán is alkalmazható eszköz a mese. Hiszen mozgással egybekötve játsszák el és adják elő a történeteket. Ezzel buzdítva a gyerekeket, hogy azt is ugyanolyan mértékben vonják be, akiknek a képességeik nem azonosak az övékkel. Példaként felhozható a halászfogó, mely során a halász elindul halakat összeszedni, és ezek a halak a gyermekek. A halász minél több halat gyűjt magához, annál ügyesebb. A begyűjtött „halak”, azaz a gyerekek kézen fogva kell üldözzék a még meg nem fogott gyerekeket, addig amíg az utolsó embert is meg nem fogják. Ezzel erősítve a csoportos cselekvést és felretelve individuális véleményeiket, vagy gondolataikat hisz együtt kell egy feladatot megoldaniuk. (Szalmási 2023)

Környezetismeret órán is segítséget nyújthat, órai bevezetés során *a természeti jelenségekről vagy állatokról* szóló mesék hatékony eszközök lehetnek, motiváló hatásuk végett is. A történetek szólhatnak *egy erdei mese-faluról vagy egy állatkarakter kalandjairól*, és ezáltal lehetőséget nyújthatnak arra, hogy a diákok megértsék az élőlények közötti kapcsolatokat, az ökológiai rendszerek működését, valamint a környezetvédelem fontosságát, mert magát az elsajátítandó tudást adják át a mesék világába rejtve. Ily módon a tanulók nem csupán szórakoztató módon szerzik meg tudásukat, hanem a természet összetett működését is jobban megértik.

A matematika esetében a mesék szintén jelentős szerepet játszhatnak a fogalmak elsajátításában. Bár maga a tantárgy elsőre nem tűnik meséhez kapcsolhatónak, a történetek révén a gyerekek könnyebben megérthetik például a *geometriai formák, alakzatok* jelentőségét. A mesék során a szereplők különböző akadályokkal találkozhatnak, amelyek megoldásához matematikai ismereteket kell alkalmazniuk. Például *egy varázslóról vagy egy tünderről, aki a diákok segítségét kéri a számolásban, hogy kijuthasson egy labirintusból*, kiváló példái annak, hogyan integrálható a mese a matematikai gondolkodás fejlesztésébe.

Az ilyen mesés feladatok lehetőséget teremtenek a tanulók számára, hogy interaktív módon, játékos formában sajátítsák el a fogalmakat, ezáltal növelve a tantárgyak iránti érdeklődésüket, nem csak szórakoztató jelleggel bírnak, motiválnak is a tanulásban. Kirándulásokat is lehet szervezni a hagyományörzés és meseolvasás népszerűsítésére, ahol a diákok találkozhatnak híres meseírókkal, meghallgatják a meséket, saját korosztályukkal is egy nagyobb közösséget alkotva ülhetnek a mesékről szóló, olykor varázslatos elemekkel díszített felolvasásokon. Népi „fesztiválokra” is mehetnek a diákok szervezeten, amely például a *Csüddöngölő néptáncfesztivál Csíkszeredában*, Bálók rendezésére, azokon való részvételre is van lehetőség, melyek az alábbiak lehetnek: *farsangi, húsvéti, szüreti, karácsonyi bálók*, Pécsen is rengeteg táncház kerül megrendezésre, melyen külön van lehetőség a gyermekeknek szóló táncházakon részvételre. A példák sokasága nőhetne, hiszen egy csepp kreativitással és időbefektetéssel bármi elérhetővé válik

3.2 A megfelelő pedagógiai alapokra épülő történetmesélés egyidőben erősíti a gyermekek identitástudatát, énképét és empátikus képességeit.

A gyerekek vizuálisan gondolkodnak, vagyis a hallott történetekből tanulnak. A gyerekek képek segítségével rögzítik az eseményeket, amelyekről hallottak. Négy-öt éves korukra a gyerekekben kialakult a kontextuális nyelv. Ekkor kezdődik az úgynevezett "Miért" korszak, ahol minél többféleképpen és minél részletesebben szeretnék megérteni környezetüket és a világot. A legtöbb olyan kérdésre, mint a "Miért?", a meséken keresztül kapják meg a választ. Szécsi Gábor (Szécsi 2020) a következő témákat dolgozza fel. A nyelv jelentését meghatározó fogalmi keret és a cselekvési élményekből táplálkozó narratívák közötti belső kapcsolat feltételezése új perspektívákat ad az énképhez. Ha elfogadjuk ezt a feltevést, akkor azt is fel kell tételeznünk, hogy az én és a narratíva között van valamiféle belső kapcsolat, amely meghatározza az én fejlődését. Elegendő azt a következtetést levonni, hogy a narratívák, mint konstansok, cselekvési helyzetek fogalmi reprezentációira támaszkodnak, és visszakereshető módon tárolják a kommunikációs szituáció szempontjából releváns szándékokat és hiedelmeket a benne rejlő események szerkezeti sémájában. Ezek a szándékok és hiedelmek „megmaradnak” az eseményszerkeztető sémában az én-más-közös világháromszöghöz kapcsolódó interszubsztitívitás részeként, és nemcsak a megértés forrásai, hanem fenntartói magának az én-fogalomnak is. Ily módon maga az én szándékok és hiedelmek hálózatává, valamint narratív központjává válhat, amelyben ezek tárolódnak. Még alapvetőbb, hogy az én végső soron a narratív tevékenység eredménye. Másrészt azért, hogy az én narratív struktúraként jelenjen meg, egyidejűleg mentális állapotokkal, érzelmekkel, érzésekkel, vágyakkal, gondolatokkal stb. Empirikusan a kognitív rendszereket tágabb kognitív rendszereként értelmezzük. Olyan kontextusra van szükség, amelyben az én egyszerre válik az események elbeszélőjévé és a narratívában élő egyénné.

Erving Goffman szociológus (Goffman 1974) szerint életünk egymást átfedő és folyamatos narratívák sorozata, amelyeket a saját szerepüket játszó emberek hoznak létre. Goffman úgy vélte, hogy minden társadalmi intézmény és gyakorlati forma olyan, mint egy játék, amely szereplőkből, párbeszédéből és viszonylag determinisztikus cselekvésekből áll. Végső soron egy adott társadalmi helyzethez való alkalmazkodás nem más, mint releváns társadalmi szerepek és a kapcsolódó viselkedési és cselekvési formák felvállalása.

A tündérmesék jelentős szerepet játszanak a 6-10 éves gyermekek pszichoszociális fejlődésében, különösen Erikson pszichoszociális szakaszokról szóló elméletének összefüggésében. A kezdeményezés vs. bűntudat szakaszában a gyerekek elkezdik érvényesíteni a hatalmat és az irányítást a világuk felett a játék és más társas interakciók

irányításával. A jó és rossz karakterek polarizált ábrázolása a mesékben olyan világos erkölcsi keretet ad, amely segít a gyerekekben megkülönböztetni a jót a rossztól, ezáltal olyan biztonságérzetet kelt, amely elengedhetetlen a fejlődésükhöz. Sőt, az ezekben a történetekben gyakran előforduló kedvező végkifejletek a harmónia és megoldottság érzését kínálják, ami nemcsak utat mutat, sajátos mintát ad a kihívások leküzdéséhez, hanem rugalmasságot és pozitív szemléletet is fejleszt az élet nehézségeivel, kihívásaival szemben, megadja a motivációt arra, hogy ki kell tartaniuk a nehéz időkben is. Ez szorosan illeszkedik Erikson azon hangsúlyozásához, hogy mennyire fontos, a gyermekeknek a sikeres eligazodása ezen a szakaszon, hogy kezdeményezőkézséget alakítsanak ki, ahelyett, hogy átadnák magukat a bűntudatnak és magukba fojtanak gondolataikat, érzéseiket. Ezenkívül a mesék vonzó és gyakran csodás elemei kielégítik a gyermekek veleszületett kíváncsiságát, és lehetővé teszik számukra, hogy összetett érzelmeket és élményeket fedezzenek fel egy egyszerűsített és biztonságos kontextusban. Ez a narratív struktúra támogatja a gyerekeket abban, hogy megértsék környezetüket, és fejlesszék ön- és identitástudatukat, ami Erikson elméletének kritikus aspektusa. Végül, a mesékben gyakran előforduló ismétlődő elemek örömet keltenek és segítenek oldani a feszültséget, hozzájárulva az érzelmi szabályozáshoz, ami létfontosságú a gyerekek társas interakcióiban való eligazodásához és kapcsolatok kialakításához. Azáltal, hogy ezeket a sokrétű, de egymással összefüggő előnyöket biztosítják, a mesék alapvető eszközként szolgálnak a gyermekek holisztikus pszichoszociális fejlődésének támogatásában ebben a fejlődési szakaszban. (Crains 2014)

A történet felépítése általában tipikus rendszerre épül. A kaland során az ügyetlen főszereplő, aki bármelyik nemet is képviselheti megerősödik és tapasztalatokat szerez. Aztán ha küzd és fejlődik eleget, megkapja a járandóságát. Megtalálható tehát ez a rendszer, sok mese elolvasása után valamiféle igényt ébreszt a gyerekekben, és ráébreszti őket arra, hogy a rendszer megléte fontos dolog, és a sok erőfeszítésnek meg lesz a jutalma, még akkor is, ha egyelőre nem látják azonnal a folyamatos próbálkozásaiknak a sikerét. Az iskolai követelmények ezeken a rendszereken keresztül teljesíthetők. A házi feladat ékes példája egy olyan szisztematikus feladatnak, ahol azt szeretnénk, ha a gyerek otthon dolgozza fel az órán hallottakat. A házi feladatokon keresztül megtanulják kontrollálni magukat, ezért fontos, hogy az órai munka során élvezetes módon tanuljanak. „A gyerek jelentős eredményeket érhet el, de kudarc esetén ezeket az eredményeket jelentéktelennek fogja tekinteni, már csak azért is, mert nem tudja felmérni a valós lehetőségeket. Csalódása miatt annyira kiábrándult önmagából, hogy megadja magát. Feladja minden további próbálkozását, és visszavonul a világtól, önmagától – hacsak nem segíti a fantázia” (Bettelheim 1985:79-80) A tanító feladata, hogy a gyermeket továbbjuttassa a saját

útján, és itt a legjobb segítség az, hogy hagyjuk a gyereket felfedezni saját preferenciáit és készségeit. Az egyik eszköz a mesék olvasása és a történetek létrehozása. Bruno Bettelheim (Bettelheim 1985) is hangsúlyozta, hogy a meseolvasás kiváló módja a saját és mások elméjének megértésének. Olyan univerzális témákat tartalmaznak, mint a bátorság, a kedvesség és a kíváncsiság, és könnyen alkalmazhatóak bárki életére. Ha felolvass egy történetet egy gyereknek vagy diáknak, könnyen beépítheti a történetet a személyiségfejlesztési tervbe. Válasszon konkrét történeteket célcsoportjának életkora és érdeklődési köre alapján. Saját mesét is létrehozhatnak olyan egyetemes témák alapján, mint a bátorság vagy a kedvesség.

Dalok, táncok vagy egyéb szórakozási formák is szerepelhetnek a közönség további bevonása érdekében az elbeszélte történetben. Még a gyermekeiket nem ismerő szülők is profitálhatnak ezekből az olvasmányokból. A történeteket felhasználhatják saját életük problémáinak megoldására anélkül, hogy közvetlenül elmondanák gyermekeiknek, min mennek keresztül. A szülők is értékesnek tartják, ha mesékkel egészítik ki gyermekeik oktatását. Például *a kisgyermekes szülők* gyakran mondókákat vagy meséket mondanak gyermekeiknek, hogy segítsenek nekik bizonyos szavakat vagy fogalmakat gyorsabban megtanulni. Ez előnyös, mert segít gyermekének bizonyos szavakat vagy gondolatokat olyan dolgokkal társítani, amelyeket érdekesnek talál. Ezen túlmenően, a tanulók általában értékesnek találják saját mesék létrehozását, amelyek kiegészítik az iskolában tanult leckéket, ami lehetővé teszi számukra, hogy megosszák ötleteiket másokkal azáltal, hogy olyan dolgokat írnak le, amelyek inspirálják őket az életben, vagy olyan kitalált karaktereket, mint például *Hamupipőke*, hiszen a karaktere a türelemről, a kitartásról és az emberségességről tanítja a diákokat, hiszen vele rosszul bántak a történetben, mégsem volt bosszúszomjas Hamupipőke, jólelkűsége nem is engedte volna neki ezt. (Benedek 1942)

A gyerekek örömmel olvasnak és hallgatnak meséket. Fő céljuk nem a tanulás, hanem a szókincs bővítése. Fogalmuk sincs, mi a sárkány, csak képet alkotnak a fogalomról a hallott információk vagy a rajzolt képek alapján. Az iskolában ezeknek a fogalmaknak a finomítása, korrigálása a cél. Tehát általános elképzelésük volt, és talán némi félreértésük is volt arról, hogy mit jelent az átláthatóbb iskolarendszer fogalma. Csak a jövőbeli eredményekkel kapcsolatos túlzott remények és fantáziák biztosíthatják a gyermekek számára azt az egyensúlyt, amely szükséges ahhoz, hogy előrehaladjanak és szembenézzenek az élet küzdelmeivel. A gyermek dührohamai, hite egyértelmű megnyilvánulásai azt a hatalmas csalódottságot, frusztrációt és kétségbeesést tanúsítják, amelyet akkor érzett, amikor teljesen elkerülhetetlenül kudarcot vallott az élet „elviselhetetlen” helyzeteiben. Amint azonban képes elképzelni egy adott probléma sikeres megoldását vagyis a fantáziát használva sorra gondolja el a lehetőségeket,

egészen addig, amíg kiutat nem talál saját problémáiból, akkor saját magát mentheti meg, ennek sikertelensége során viszont, az érzelmei megszűnnek, mert ha van remény a jövőre nézve, akkor a jelen nehézségei megszűnnek. Elviselhetetlenek lenni önmagunk számára a legkegyetlenebb dolog. (Bettelheim 1985)

A gyerekek sok mindent hallanak, látnak és elképzelnek óvodás korukban, de nem tudják, miért. Nem tudták, miért tartja a rettegésben a falvakat a gonosz boszorkány. Tudták, hogy le kell győzniük. Aztán ha több szemszögből is látják az eseményeket, jobban megértik a boszorkány perspektíváját. Ha a boszorkány bűneit nem is bocsátják meg, az okok a gyerekek számára érthetővé válnak és önálló véleményt alkotnak. Ahogy Bóna Judit (Bóna 2018) többször is kifejtette, vannak bizonyos szempontok annak, hogy miért fontos a meseolvasás. Tanulási szempontból fontos, hogy a gyerekek meg tudják alkotni saját definícióikat (Bóna és Imre 2017). A szókincsfejlesztés és a meghatározási készségek összefüggnek. Az ötévesek definíciós stratégiái kevésbé változtak, mint a hét- és kilencéveseké, és még nem jelent meg stratégiaként a magasabb szintű, magasabb mentális műveleteket feltáró fogalmak használata. Ez utóbbi már hétéves gyerekeknél is jelen van (Bóna és Imre 2017). A 6-7 éves gyerekek koherensebbek, amikor ugyanazt a képsort használják, és képesek strukturált szöveget alkotni (Murányi 2018). Ugyanakkor a szóbeli történetmesélés ennek a korosztálynak továbbra is kihívást jelent, mivel a történetek felépítése hiányos, a bevezetések és a befejezések gyakran kimaradnak (Csákberényiné és Hajdu 2011).

A jelen esetben vizsgált korosztály a második kisgyermekkor utolsó szakaszait tapossa. Ez okból kell kiemelten erősíteni bennük, vagy megalapozni az empátikus, vagyis befogadó gondolkodásmódot. Látáskörük bővítésével és egymás véleményével meghallgatásával, elfogadásával kell a személyiségfejlődésüket támogatni. Ezek során elengedhetetlen a folyamatos pozitív megerősítés, hogy a közösségben mindenkinek a véleménye egyenértékű, és nem lehet kritizálni azt, hiszen a mesét mindenki másképp értelmezheti. A gyermekek perspektíváját növeli ezzel, hiszen egymás véleményét csendben meghallgatva, önmagukban reflektálnak és el tudják dönteni, hogy az adott válasszal, akkor is, ha az övékkel nem egyezik, azonosulni képesek-e.

Ebben a korban már képesek saját véleményt alkotni és kifejezni. Amikor mesét hallgatnak és olvasnak, új ismeretekkel, idegen kifejezésekkel találkoznak, azokat szervesen beépítik saját gondolataikba, kifejezéseikbe. Empátiájukat szóban is ki tudják fejezni, nem csak a társaik előtt tett cselekedetekkel. Érvelésük szelektívebbé válik. Éppen ezért fontos szerepet kapnak a mesék, amelyekben a főszereplők nem agresszíven reagálnak, hanem higgadtan kezelik a konfliktusokat. Kiállnak igazságaik mellett, kifogásaikat társaik megsértése nélkül fejezik ki,

és közösen oldják meg a konfliktushelyzeteket úgy, hogy közös hangot találnak ellentmondásos partnereikkel.

Bár a tündérmesék időtlen leckéket tartalmaznak bárki számára, aki hajlandó kritikailag megvizsgálni őket, mind tartalmaznak olyan elemeket, amelyeket a tanárok és a szülők, vagy azok, akik egy jó mesét keresnek, felhasználhatnak tanítási célokra. Például egy tanár választhat olyat, amely az alázatot vagy az együttérzést hangsúlyozza, míg a szülő azt, amelyik a gyermekek közötti együttműködést vagy önellátást hangsúlyozza, amelyekről kimutatták, hogy hatékonyak a kisgyermekek pozitív viselkedésének elősegítésében.

A pedagógus kötelessége a gyermek képzeletének szabad fejlesztése, és ha a gyermek véleményét a pedagógus nem befolyásolja, akkor a gyermek igazságérzetét tudja működtetni. Belső érzelmi világukat hagyni kell felszínre hozni. A Bagdy Emőke és Telkes József által kiadott könyvben (Bagdy - Telkes 1990), valamint az évek során végzett megfigyelésekből és több tanár hallásából a következő gondolatmenetek rajzolódnak ki. Az a szabadság, amelyet a gyerekek élveznek az iskolában és a tanulási folyamatban, legyen szó akár kreatív feladatról, akár mesekezelésről, felelősséggel jár, ami nagyon nehéz feladat a gyermeknek, és nehéz feladat a tanárnak. "Az oktatás szempontjából a tanulás egyértelmű: figyelembe kell vennünk, hogy fő célja az egyén harci képességének javítása." (Toffler 1971: 402)

Ahogy Bruno Bettelheim (Bettelheim 1985) kérdezte. Miért hagyja figyelmen kívül a sok okos, jó szándékú modern ember a mesék értékét? Miért fosztják meg a gyerekeket mindattól, amit a mesék mondanak nekik? Ennyire aggódnak gyermekeik sorsa miatt?

Még a viktoriánus korszakban is bátorították a gyerekeket a mesék olvasására. Bármennyire is hisznek az erkölcsi fegyelemben, élvezik a történet izgalmát és fantáziáját.

Bármilyen nehéz is a téma, fontossága és hitelessége a történetből fakad. Ennek a vonakodásnak az okait könnyen meg lehet találni, egyesek úgy vélik, hogy a mesék károsak, mert nem festenek „valódi” életképet. A mesék nem a mindennapok világa, nem „valóság”, csak egy fantáziajáték, egy kommunikációs forma, amelyben nem közvetlenül, hanem közvetve kapnak életleckéket a gyerekek és a felnőttek egyaránt. Érdekes megjegyezni, hogy még egy normális, épeszű gyerek sem tartaná reálisnak a mesebeli világképet. Félnék a meséktől és a fantasztikus eseményektől, és valójában "hazudnak" és elhitetik gyermekeiket a hamis dolgokkal. A gyerekek gyakran kérdezik, hogy egy adott dolog, esemény vagy hely, amelyről hallottak, megfelel-e a valóságnak. Sok tündérmese ennek a kérdésnek a megválaszolásával kezdődik, így a fel nem tett kérdésekre választ kapnak, és a gyermek megszakítás nélkül hallgathatja a történetet. Például a *Varjúkirály népmese eleje* az egyik legjobb példa arra, hogy a népmesék és a mesék már az elején elmondják a fiatal hallgatónak, hogy amit hallanak, az nem valóság. "Hol volt,

hol nem volt, hetedhét országon túl, még az Óperenciás-tengeren túl is...” A történetek kezdete is jelzi, hogy nem a „létező” világról van szó és a nem létező elemek nem lesznek egyenértékűek a meglévő, valós elemekkel.

Az új médiakorszakban (Alfa generáció) felnövő generáció fogékony az empátiáról és befogadásról szóló történetekre, és könnyen mozgósítható a velük kapcsolatos kollektív cselekvésre.

Minden gyermek eleve nyitott az empátiára. Az Alfa generáció élete jobban kapcsolódik az internethez, mint az előző generációké. Végtelen tudás vár rájuk az interneten. Minden kérdésükre azonnal választ kapnak. Az internet a hasznossága mellett számos veszélyt is rejt magában. Mert folyamatosan a nyilvánosság előtt vannak a közösségi platformokon. A nyilvánosság lehetőséget ad nekik, hogy kifejtsék véleményüket. Akár pozitív, akár negatív véleményről van szó. Amellett, hogy lehetőségük van véleménynyilvánításra, kvázi kritikára, több kritikát is kaphatnak. A mesék fontos támpontokat adhatnak a kritika egészséges kezeléséhez. Az egyik tényező, amely szerepet játszik az empatikusabb gondolkodásmódban, az, hogy gyakrabban alakulnak ki negatív vélemények. Hiszen a gyerekeknek tágabb a perspektívája, és legtöbbjük nem csak az egyik szöveget figyelheti meg, hanem egy másikra is reflektálhat. Az ebben a nemzedékben felnövő fiatalok el tudják képzelni, milyen egy sérült karaktert játszani. A bántalmazó időről időre áldozattá válhat.

A kollektív cselekvés ösztönzése még erősebbé válik, mert a környezetükben sok ember kapott már negatív kritikát. Erősebb az igazságérzetük. Az erős igazságérzettel rendelkezők hajlandók megvédeni azokat, akiket bántalmaznak.

A megnövekedett empátiaszint azzal is magyarázható, hogy az Alfa-generációt több kritika éri. Több ilyen helyzettel találkoznak, és megfelelő irányítással felnőttként rendszeres kritikuskezelőkké válhatnak. (Komár 2018; Pálincás-Purgel 2019)

Hipotéziseim egyik részletét elhanyagolva érezheti olvasóm, mégpedig a hagyományőrzést.

1920. június 4-én, La galérie des Cotelles-ben aláírt trianoni békeszerződés következtében, Magyarország jelentős területeket veszített, köztük Erdélyt, ahol az erdélyi magyarok élnek, empirikus kutatásom alanyai. Ezzel a döntéssel az erdélyi magyarok, akik addig Magyarország részét képezték, Románia fennhatósága alá kerültek. A békeszerződés a történelmi Magyarország területi integritását jelentősen csökkentette, és a határok átrendeződése miatt az erdélyi magyarok többé nem tartoztak az anyaországhoz, kulturális és politikai szempontból is elszakítva Magyarországtól, mégis megőrizték a magyar nyelvet. Kisebbségiként élnek

manapság, mégis követik a legtöbb magyar hagyományt, ápolják és identitásuk, hovatartozásuk alapján magyarnak vallják magukat.

Sok kihívás és nehézség elé kerültek már a szerződés megszületése óta, abban a 104 évben. A (már feloldott) tilalmak ellenére is ápolták a nyelvet, mégpedig a történetmesélésen keresztül.

A népmesék jelentős szerepet játszottak és még mai napig fontos szereppel rendelkeznek a magyar nyelv megőrzésében azáltal, hogy a nyelvi és kulturális örökség megőrzésének és közvetítésének médiumaként szolgálnak. Ehhez a megőrzéshez jelentős mértékben hozzájárult Benedek Elek, a magyar népmesék újjáélesztésének meghatározó alakja az ősi szókincs korszerűsítését célzó mesék átdolgozásával, ami elősegítette az erdélyi magyar nyelvjárás további relevanciáját és használatát. Erőfeszítései biztosították, hogy ezek az időtlen történetek elérhetőek maradjanak, különösen a fiatalabb közönség számára, ezáltal vonzó kulturális narratívák révén erős kapcsolatot erősítsen a nyelvvel. Ezen túlmenően a különböző nyelvjárások összegyűjtése és egységes narratív formátumba gyűjtése segítette a magyar nyelv megőrzését a régió nyelvi sokszínűsége közepette. (Jáki 2009)

A történetmesélési hagyományok döntő szerepet játszanak a nyelvi identitástudat kialakításában, amely mélyen az anyanyelvhez és a szülőföldhöz való kötődésben gyökereznek. Ezen hagyományok fenntartása a kulturális értékek megőrzése mellett, ahol a történetek nem csak szórakoztatnak, hanem kulturális értékeket, történelmi narratívákat és nyelvi árnyalatokat is beépítenek, amelyek az identitásformálás szerves részét képezik. És ahogy a közösségek foglalkoznak ezekkel a történetekkel, nyelvi identitásuk megerősödését tapasztalják, ami különösen létfontosságú egy multikulturális környezetben, mint például az erdélyi magyaroknál, ahol az államnyelv beárnyékolhatja a kisebbségi nyelveket. Véleményem szerint a történetmesélés döntő szerepet játszik a magyar nyelvi hagyományok megőrzésében, kulturális hídként szolgál, amely összeköti az elmúlt nemzedékeket a jelen generációival, biztosítva a nyelv fennmaradását a külső hatások ellenére. Ez a megerősítés segít megőrizni és újjáéleszteni azokat a nyelveket, amelyek egyébként hanyatlásnak indulnának. Maga a történetmesélési folyamat dinamikus tevékenységgé válik, amely áthidalja a generációkat, lehetővé téve az idősek számára, hogy átadják a nyelvet és a kultúrát a fiatalabb tagoknak, ezáltal erősítve a közösségi kapcsolatokat és biztosítva a nyelvi örökség folytonosságát. A nyelvi identitás hatékony fenntartása érdekében folyamatos erőfeszítésekre van szükség a történetmesélési hagyományok előmozdítására és bevonására, valamint olyan formális oktatási politikákra, amelyek hangsúlyozzák a nyelvi sokszínűség és a kulturális örökség fontosságát.

Ez a folyamatban lévő folyamat rávilágít a kulturális narratívák fontosságára a nyelvi örökség fenntartásában, rávilágítva arra, hogy folyamatos erőfeszítésekre van szükség az ilyen

mesék gondozásában és a jövő generációk számára történő terjesztésében. Ha az erdélyi magyarok képesek megőrizni a magyarság tudatukat, nekünk mi lenne a gátló tényező? Sokszor felvettem ezt a kérdést, és már az elméleti alapoknál is fontosnak tartottam a hangsúlyozását, hogy kisgyermekkortól már mesélni kell a gyermekeknek. A mesemondás legyen helyes, és ez akkor valósul meg, ha személyes kapcsolatok keletkeznek. Milyen a jó mesemondás? Milyen a diák, amikor hallgatja a mesét? Ezekre a kérdésekre Boldizsár Ildikótól idéznék: „Az ilyen intenzív fókuszált figyelmi állapotban lévő emberek nyugodtak, éberek, fizikailag mozdulatlanok, ugyanakkor mentálisan aktívak, erősen koncentrálnak, a légzésük nyugodt, a szemük nagy és fényes, ráncaik elsimulnak, arcuk ragyog. Aki látott már mesét hallgató gyerekeket és felnőtteket, könnyen be tudja azonosítani ezt az intenzív fókuszált figyelmet a mesehallgatás közbeni állapottal” (Boldizsár 2010: 319). Ezt az állapotot, a felnőtt, a tanulmány szempontjából a pedagógus kell elérje, mégpedig úgy, hogy amikor a felnőtt mesélni kezd a gyermeknek, megváltozik a hangja, belép a mese világába és ott igazán érződik rajta, hogy kilép a valóságból és a történet világában foglal helyet, mint történetmondó, átadó, ehhez a mesélőnek ismernie kell előzetesen a mesét, melyet elmond. A történet lelkületét, állapotát a hanghordozásaival, mimikáival, gesztusaival érzékelteti, hogy a mese, amelyet ő éppen elmond, nem a valóságban létezik, nem a megszokott iskolai környezetben foglal helyet. Ha a pedagógus létre tudja hozni és fenntartani a meseolvasás ezen módját, akkor tudnak a gyermekek helyet foglalni a mesevilágban és „belülről” szemlélni a történéseket, akkor tudják igazán átélni, de legfőképpen átérzni a szereplők gondját és bűját-baját, vagy éppen örömét. A helyes mesemondó ezt tudja adni a gyermekeknek. Egy különleges kalandot, amelyhez fel sem kell kelniük a gyerekeknek a helyükről, mégis egy világot járnak be, amely küzdelmekkel és izgalommal teli. (Mérei–V. Binét 1981: 236–237).

A mesék fontossága nem csak az erdélyi magyarság számára egyértelmű, hanem az anyaországban élő embereknek is szükségük van napjaink kiszámíthatatlan világában, hogy meglegyen a „hovatartozásuk”, és egy támogató közegben élhessenek. Ezt a gyermekkortól kezdődő folyamatos meseolvasás teheti lehetővé számukra, hiszen a mese olvasása közben mindenki egyenértékűnek érzi magát.

A Szociológia szemlében (Rényi-Sik-Takács 2014) több érdekes információval is lehet találkozni a késő modernitásról, a gyermekek identitásának megőrzése számos kihívással kerülhet szembe, amelyet a globalizáció, a digitalizáció és a különféle szocializációs hatások alkotnak. Lahire nézőpontja alapján az identitásépítés ebben a korszakban a reflexivitásra és autonómiára épül, ami a társadalmi kapcsolatok és elvárások dinamikus, folyamatosan változó természetéből fakadhat. Az identitás már nem statikus, hanem folyamatosan alakuló, dinamikus

folyamat, amelyet François de Singly és Jean-Claude Kaufmann is hangsúlyoznak. A késő modern társadalom jellemzője, hogy a gyermekek identitásának kialakítása nemcsak családi környezetükben, hanem szélesebb társadalmi összefüggésekben is zajlik, ahol a külső hatások, melyek például a média és a technológia jelentős szereppel rendelkeznek. A gyerekeknek ezeket a hatásokat folyamatosan integrálniuk kell a saját identitásukba, amely egyre inkább az önreflexió és a tudatos választások folyamatává válik. A reflexív identitásépítés során a gyermekek képesek kritikusan viszonyulni saját szerepeikhez és a társadalmi normákhoz, ezáltal alakítva meg önmagukat a világban. Az identitás megőrzésének legfőbb kulcsa tehát a hagyományok és a modern elvárások közötti egyensúly megtalálása lehet, amely a gyermekek számára biztosítaná a stabilitást és a folyamatosságot, ebben a folyamatosan változó környezetben.

Ahogy az előbbieken említettem a késő modern társadalomban az önreflexió kulcsszerepet játszik az egyének identitásának formálásában. Az emberek folyamatosan elemzik saját szerepeiket és szokásaikat, próbálva harmóniát találni a külső elvárások és belső vágyak között, különösen a családi viszonyokban. De Singly szerint a modern család fő funkciója már nem a nemzedékek közötti hagyományok átöröklése, hanem az egyén identitásának megteremtése és fenntartása. Az autonómia iránti vágy, amely a legfiatalabb gyermekek körében is megfigyelhető, a családi autoritás erejének csökkenéséhez vezet, amely a sokat dolgozó szülőknek is betudható és a többgenerációs együttélés lassú eltűnésének. Kaufmann hangsúlyozza, hogy az egyének nagyobb szabadságot éreznek, ugyanakkor ez a szabadság folyamatos improvizációt és harmonizációs erőfeszítéseket is igényel. A gyermekek identitása tehát egyre inkább az autonómia és reflexió köré épül, különösen a családon belüli viszonyokban. A társadalmi szokások, amelyek korábban stabilizálták az identitást, ma már egyre kevésbé tudnak koherenciát biztosítani a gyorsan változó világban. Ennek következményeként a gyermekek olyan környezetben nőnek fel, ahol saját identitásuk felépítése inkább a reflexióra és improvizációra épül, mint a hagyományok átvételére. A társadalmi struktúrák gyengülésével és az autonómia iránti igény növekedésével az egyének egyre kevésbé érzik magukat kötve egy adott társadalmi csoporthoz vagy kulturális hagyományhoz (Lahire, 2012). Ez különösen érvényes a gyerekekre, akik sokféle digitális és fizikai közegben vegyesen szocializálódnak, ami gyakran összezavarhatja őket. A gyermekek, akár csak a felnőttek, függetlennek és elkülönültnek érezhetik magukat a közösségi környezettől, mivel hiányzik a közös értékrend, amely összetartaná őket. Identitásuk állandó átalakulás alatt áll, miközben különböző társadalmi normák és elvárások között navigálnak (Dubet, 1994). A mai gyermekek szembesülnek az önkifejezés nehézségeivel, mivel sokszor

hiányoznak azok a közös alapok, amelyeket a szülők vagy tanárok megérthetnének, vagy amelyeket a gyermekek átemelhetnének egyik helyzetből a másikba.

(de Singly 1987,1996, 2010; Lahire 1993,1995,1997,1998,2002,2008,2012; Dubet 1994; Kauffmann 1995, 2001; de Gaulejac 2005, 2009; de Gaulejac, Roche és Hanick 2007; Takács 2012)

4. Meseolvasási szokások és tradíció

4.1 A kutatói munka bemutatása

Empirikus kutatásomat a Petőfi Sándor Általános Iskolában, Csíkszeredán és Hargita megye több helyszínén végeztem, ahol elsősorban 6-10 éves diákokat interjúztattam a meseolvasási szokásaikról és a kulturális hagyományok megőrzésének fontosságáról. A vizsgálat fókuszában a meseolvasás, mint kulturális és identitásformáló eszköz állt, különös tekintettel a székelyföldi közösségek hagyományaira.

A vizsgálat részeként továbbá pedagógusokkal is interjút készítettem fiatalokkal, akik pályakezdők, idősebb pedagógusokkal is, akik több, mint húsz éve vannak pályáján rendületlenül. A különböző tapasztalattal rendelkező pedagógusok értékes perspektívákat osztottak meg a meseolvasás szerepéről a hagyományok átadásában és az identitás formálásában. Minden interjú alatt jelen volt egy „felügyelő” társ, aki távolabb helyezkedett el a térben, és csendes megfigyelője volt az interjú menetének, hogy a hitelessége megmaradjon az Empirikus kutatásomnak. A két hipotézisemet próbáltam megerősíteni, esetlegesen megcáfolni, melyek az alábbiak voltak: *A hagyományok megőrzésére, az identitás megerősítésére irányuló pedagógiai gyakorlatnak integrálnia kell a történetmesélés régi és új formáit* (Lásd 6. oldal)

A gyermekcsoport számára releváns történetek olvasása elősegíti a figyelem bevonását, a hagyományok megőrzését és az identitás, befogadóképesség erősítését. (Lásd 11. oldal)

A kutatásom 3 hetet vett igénybe. A heti két alkalom során, melyet mind a pedagógusoktól, mind a diákoktól kaptam, elegendőnek bizonyult abban, hogy jobban megismerjem a világukat.

4.2 6-10 éves korcsoport

Az első része a kutatásomnak a 6-10 éves korig terjedő diákokra tért ki. Az interjúkat külön-külön többféle csendes és külső behatásoktól mentes, ingerszegény környezetben hajtottam végre, a szülők bizalommal hagyták velem gyermeküket a beszélgetés idejére. Interjúm során, minden előzetes ismertség nélkül ültünk le a gyermekekkel egy asztalhoz. Előző kutatásom során alkalmazott módszer szerint folytak le az interjúk.

Az alábbi kérdéseket tettem fel: *Mi a kedvenc állatod? Mi a kedvenc színed? Mi szeretnél lenni, ha nagy leszel?* A legelső pillanatban egy furcsa személy, idegen néni voltam, de a rövid beszélgetés után közvetlenebb viszonyba kerültünk egymással, hiszen teret adtam az ő kérdéseiknek is, hogy semmiképpen ne legyenek feszültek, és közöltem velük, hogy bármily kérdésre mondhatják nyugodtan, ha nem szeretnék feleletet adni. Az interjúk gördülékenysége nagyban köszönhető volt annak, hogy a gyermekek úgy érezték, szabadon fejezhetik ki magukat nekem, és nem érzékelték elvárásokat a részemről a válaszadásuk során. Az „bemelegítő” típusú kérdések nem csupán a bizalom elnyerésére szolgáltak, hanem lehetőséget adtak arra is, hogy a gyermekek értékrendjére, érdeklődéséről is többet megtudjak. Egy másik fontos tényező a nyelvi környezet volt. A gyermekek többsége magyar nyelven tanulja az iskolai tantárgyakat, míg a román nyelv idegen nyelvként szerepel az órarendjükben. Ez a nyelvi helyzet szintén fontos szempontot képviselt az interakciók során, hiszen a kulturális identitás és az anyanyelv kérdése mélyen összefonódik a meseolvasási szokásokkal és a hagyományok ápolásával. Az anyanyelvi kommunikáció elősegítette a gyermekek komfortérzetének növelését, hiszen a magyar nyelv használata hozzájárult ahhoz, hogy biztonságos, ismerős közegben érezzék magukat az interjúk alatt.

Első kérdésem az alábbiként hangzott: *Szeretik-e a magyar néptáncot, népdal éneklést, hagyományőrzéseket (pl húsvéti locsolás)?* A diákok nagy része igennel válaszolt és a kérdésből kihangsúlyozták, hogy az ünnepek és a locsolás, meg a néptánc számukra „egyértelmű” hiszen falvakban élnek, ahol ezek jelentős szereppel bírnak a mai napig a közösségükben. A diákok válaszai erre a kérdésre arra is rávilágítanak, hogy a hagyományok ápolása és a kulturális örökség megőrzése nem csupán a felnőttek feladata, hanem a gyermekek is aktívan kell részt venniük ebben a folyamatban. A hagyományok iránti elköteleződés a gyermekekben már fiatal korban kialakul, így hozzájárulva ahhoz, hogy felnőttként is fontosnak tartják ezeket az értékeket. Fontosnak tartják a hagyományok megőrzését, ezzel is tudják fenntartani a kisebbségük „életben maradását”.

Második kérdésem: *Meséltek-e meséket nekik, és ha igen ki mesélt nekik többet?*

A válaszok itt enyhén megoszlottak, hiszen a legtöbbjüknek az iskolában a tanítók olvastak fel meséket, adtak elő, ezzel szemben voltak olyan diákok is, akiknek otthon és az iskolai rendszerben is rendszeresen adtak elő történeteket. A megoszlott válaszok hátterében több tényező is állhat, például *a szülők elfoglaltsága, a család kulturális és nevelési szokásai*. Az iskolai meseolvasás fontosságát azonban nem lehet eléggé hangsúlyozni, hiszen ez az intézményi gyakorlat lehetőséget ad arra, hogy azok a gyermekek is találkozzanak mesékkel, akik otthon kevesebb ilyen élményben részesülnek. Azoknál a diákoknál, akik mind otthon, mind az iskolában rendszeresen hallottak meséket, különösen erős hatása lehet a meséknek a nyelvi fejlődésre, a képzelőerőre, valamint a kulturális és érzelmi nevelésre. Az ilyen kettős meseélmény lehetővé teszi, hogy a gyerekek mélyebben és sokoldalúbban kapcsolódjanak a mesék világához, ami hosszú távon pozitívan befolyásolhatja a gondolkodásukat, a problémamegoldó képességeiket, és hozzájárulhat az identitásuk formálásához is, de azokra a diákokra is érvényes lehet a felvetésem, akik csak az iskolai keretek között találkoznak mesékkel, mégis rendszeresen történik velük.

Harmadik kérdésem: *Milyen mesék a kedvenceik?* Számomra meglepő módon, itt egyöntetűleg kijelentették, hogy a *100 magyar népmese*. (Gyuricza 2015) nemzedékek nőttek fel ezekkel a történetekkel, és a sorozat zenéje, a főcímben szereplő ágról ágra repülő madár mindannyiunk közös élménye és emléke. Ezek a történetek igazi családi történetek, tökéletesek arra, hogy népmese hagyományunkat közelebb hozzuk a gyerekekhez. A „Száz magyar népmese” a sorozat összes művéből egyedülálló gyűjtemény, ezért minden otthon könyvespolcán megállja a helyét. Szerepük nem csak a szórakoztatás, hanem a generációk közötti eltolódások, különbségek csökkentése, és a sorozat zenéje, a főcímben szereplő ágról ágra repülő madár mindannyiunk közös élménye, valamint emléke, mely beivódik az emlékezetünkbe, lelkünk legmélyebb pontjára elérve. Nagyszüleink, szüleink óvó keze, már megkopott hangja örökké benne él a szívünkben, hiszen ez jelentette számunkra a gyermekkort. Ezzel is alátámasztva a népmese fontosságát, nem csak az erdélyi magyarságnak, hanem az Alfa generációnak is, hiszen ez az eredmény nemcsak a népmesék iránti elköteleződésüket támasztja alá, hanem a népmese kulturális szerepét is megerősíti, amely továbbra is szerves részét képezi az erdélyi magyar közösségek számára. A népmesék karakterei, tanulságai, erkölcsi üzenetei mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a gyerekek könnyebben megértsék és értékeljék saját kulturális gyökereiket. Az erdélyi magyar közösségekben különösen erős a népmesék iránti vonzódás, mivel ezek a történetek őrzik a helyi legendákat, a népi hősokeket és azokat a kulturális mintákat, amelyek meghatározzák az adott közösség identitását. A mesék a jelenlegi 6-10 éves korig terjedő gyermekek generációjának az Alfa generációnak szülöttjei,

annak ellenére, hogy ez a generáció már számos modern médiatartalomhoz hozzáfér, az online világ bármely pontjára fókuszálhatnának, mégis a népmesék jelentősége nem szűnt meg számukra sem. Ez arra a feltételezésre is utal, hogy a népmesék olyan időtálló értékeket közvetítenek, mint a *bátorság, az igazságosság és a kitartás*, amelyek a digitális világban is relevánsak maradnak és aktívan formálják a gyermekek identitását, lélektanát.

Negyedik kérdésem „*Milyen nyelven meséltek nekik?*” A válaszadásban egy diák kivételével mindenki a magyar nyelvet válaszolta. Az a diák, akinek válasza eltért, kiemelte, hogy angolul is hall meséket, bár még nem érti teljesen ezeket a történeteket.

Ez arra utal, hogy a nyelvi diverzitás egyre inkább jelen van a gyermekek életében, különösen az idegen nyelvek oktatásának egyre nagyobb szerepvállalása révén, ugyanakkor a magyar nyelv továbbra is domináns szerepet játszik az életükben.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy a megkérdezett diákok többsége magyar lakta falvakból és városokból származik, ahol a magyar nyelv és kultúra ápolása erős „gyökerekkel” rendelkezik. A meseolvasás, különösen magyar nyelven, a kulturális identitás megőrzésének és a közösség összetartásának egyik legfontosabb eszköze. A magyar nyelv fennmaradása szempontjából kiemelkedő jelentőségű az, hogy a gyermekek a meséken keresztül kapcsolódnak a nyelvhez. Az, hogy a diákok túlnyomó többsége magyar nyelven hallott meséket, azt erősíti meg bennem, hogy a magyar közösségekben ez a hagyomány továbbra is él és fontos része marad a gyermekkori élményeknek.

Ötödik kérdésem: „*Mi motiválja és biztatja őket?*” A csoport válaszadása két felé oszlott meg, a csoport egyik fele a családot és barátokat hangsúlyozta ki, míg a másik fele az iskolai jutalmazásokat. Azok a diákok, akik a családot és barátokat említették, különösen hangsúlyozták a szülők, nagyszülők, illetve testvérek támogató és motiváló szerepét. Számukra a közvetlen környezetben élő emberek visszajelzése és támogatása a legfontosabb hajtóerő. A barátok szerepe is kiemelkedőnek bizonyult náluk, hiszen a közösségi élmények és a közös célok elérése szintén nagy motivációs tényezőt jelentenek a gyerekek számára. Ez a válaszcsoporthoz arra utal, hogy a diákok számára a személyes kapcsolatok és a család központi szerepe nem csupán az érzelmi támogatásra korlátozódik, hanem a gyermekek értékrendjének és céljainak alakításában is kulcsszerepe van.

Ezzel szemben a csoport másik része az iskolai jutalmazásokat nevezte meg motivációként. Ide tartoznak a *tanárok által adott dicséretetek, jó jegyek, illetve különféle jutalmak, mint például matricák, pirospontok*. Ennek a csoportnak az iskolai siker és elismerés a fontosabb, ami a teljesítményalapú motivációra utal. Az iskolai jutalmazásokat nemcsak a személyes siker érzése miatt értékeli, hanem azért is, mert ezek megerősítik bennük, hogy a

tanulási erőfeszítéseik és teljesítményük lényeges és elismert. Az iskolai környezetben kialakított teljesítményalapú jutalmazási rendszer hatékony eszköz lehet a tanulási folyamat előmozdításában, különösen azoknál a diákoknál, akik a konkrét, kézzelfogható eredményeket helyezik előtérbe.

Ez az fejlemény arra utal, hogy a motivációs tényezők széles spektrumon mozognak a diákok körében. Míg egyes gyerekek számára a közvetlen, érzelmi kapcsolatokból származó támogatás a fő motiváció, másoknál a strukturált, formális elismerés dominál. Mindkét típusú motiváció jelentős hatással van a tanulási folyamatra és a gyerekek fejlődésére, azonban különböző megközelítéseket igényelhet a pedagógusoktól és szülőktől a gyermekek megfelelő támogatásához.

Hatodik kérdésem nehezebb volt, hiszen egy megfoghatatlan dolgot kellett körbe írjanak nekem: *„Mit jelent számukra a magyarság, erdélyi magyarság?”* Többféle válasz is érkezett erre a feltevésre, melyek közül párat ki is emelnék: Elsőként *„a családomat és azt, hogy mindig összetartunk mindenkivel bármi baj történjen”*, Ez a válasz nemcsak a családi kötelék fontosságát hangsúlyozza, ahogy az eddigi kérdéseimre adott feleletek tették, hanem a közösségi összetartozás értékét is, ami a kisebbségi lét egyik, ha nem a legmeghatározóbb eleme. Második kiemelés a: *„van hova tartozunk”* A hovatartozás érzése, különösen egy olyan közösségben, amelynek tagjai közös kultúrával, nyelvvel és hagyományokkal rendelkeznek, erősíti a gyermekek identitásérzetét. *„mindent”*. A „minden” azt sugallja, hogy a magyarság az életük számos területére kiterjed: az értékrendjükre, a kapcsolataikra, a hagyományaikra és a jövőbeli terveikre is. Ez a válasz talán a leginkább kifejezi azt, hogy a nemzeti identitás nemcsak egy elvont fogalom, hanem egy életformává válik a közösség tagjai számára.

Kutatásom alatt talán itt érződött legerősebben, hogy mit is jelent magyarnak lenni. Az erdélyi magyarság számára a nemzeti hovatartozás egyfajta menedéket nyújt, amely a mindennapokban jelen van számukra és az egymás támogatása fontos, különösen olyan környezetben, ahol a nemzeti identitás folyamatos kihívásoknak van kitéve.

Hetedik, avagy utolsó előtti kérdésem ehhez a csoporthoz: *„Erdélyi magyarként mi a legnagyobb kihívásuk?”* Mindegyik válaszban egy aspektus megegyezett: *a román nyelv használata vagy a gyermeki közösségben nem tudnak közösen érdeklődni a mesék felé, a nyelv miatt*. A diákok több mint fele hangsúlyozta, hogy a román nyelv dominanciája a közösségi életben komoly nehézségeket okoz számukra, különösen a mesék és a kulturális tartalmak iránti közös érdeklődés kifejezésében, hiszen más nyelven olvasnak a diákok, így nem alakul ki bennük egyfajta közös meseolvasási élmény, amit az iskolában megkaphatnak ugyan, de a

román lakta városokban, nem lehetséges ilyesfajta élményt szerezniük. Ezzel a tudattal együtt nevelkedve sem csökkenti a magyarságtudatuk iránti vágyat, hiszen ők példa értékűen küzdenek azért, ami számunkra adott. Ezt az erős öntudatot birtokolják a 6-10 évesek a megvizsgált csoportban.

Nyolcadik, egyben utolsó kérdésem: „*Milyen értékeket tartanak fontosnak egy emberben?*” A kérdéskörben szerzett tapasztalataim alapján voltak elképzeléseim a feleletekről, mégis újra felülmúlták a várakozásaimat az alábbiakkal: „*megértő és barátságos*” arra utalhat, hogy a gyermekek a közvetlen, empatikus kapcsolatokra vágnak, ahol a másik fél képes megérteni az érzéseiket és helyzetüket. A barátságosság, mint érték a társas kapcsolatok alapját képezi számukra, és a gyermekek között kellemes légkör megteremtését célozza. „*őszinte*” az egyik legfontosabb alapja a bizalomnak, amelyre a gyermekek között működő kapcsolatok épülnek. Az őszinte emberek jelenléte segíti a diákokat abban, hogy nyitottabbak legyenek egymással, és bátrabban megosszanak érzéseket és gondolatokat és hiteles, valós alapokra építkezzenek. „*ne legyen ítélező*” fontos, hogy a velük lévő emberek elfogadók és megértőek legyenek és szabadon vállalhassák fel önmagukat.

A gyermekekkel folytatott beszélgetések rávilágítottak arra, hogy a mesék nemcsak szórakoztatásra szolgálnak, hanem mélyebb kulturális értékeket közvetítenek, amelyek hozzájárulnak az identitás kialakításához és a közösségi összetartozás érzéséhez. A népmesék időtlen tanításai, hagyományőrzései, értékrendszere az Alfa generációra is meghatározóan hat.

4.3 A probléma megközelítése pedagógusi nézőpontból

A pedagógusokkal készített interjúm főbb szempontja az volt, hogyan látják az Alfa generáció helyzetét, mennyire lehet a diákokat motiválni a hagyományőrzésre és meseolvasásra, milyen változásokat tapasztalnak.

Első kérdés: *„Az évek alatt mennyire változott meg a magyar nyelv és kultúra oktatása, nehezebb lett-e a közvetítése?”* A pedagógusok hangsúlyozták, hogy a helyi közösség igényeihez és kulturális sajátosságaihoz igazodva egyre inkább igyekeznek integrálni a tradicionális értékeket a tantervbe, a tanítás során a mesék, népdalok, és néptáncok beemelésével nemcsak a nyelvet, hanem a kulturális örökséget is közvetítik a diákok felé. Az interjúalanyok szerint az új tanítási stratégiák, technológiák használata, mint például *digitális tananyagok és multimédiás eszközök*, segítik a tanulók figyelmének fenntartását és az ismeretek hatékonyabb közvetítését. Ezen felül a pedagógusok által alkalmazott játékos és interaktív tanulási módszerek révén a diákok jobban elmélyedhetnek a magyar kultúrában is. Ugyanakkor az egyik pedagógus kiemelte, hogy a városban élő gyermekek számára, akik nem rendelkeznek olyan családi háttérrel, amely közvetíti számukra a kulturális értékeket, a helyzet nehezebb lehet. Ezek a gyerekek gyakran távolabb állnak a hagyományos népi szokásoktól, mivel otthonaikban nem hallanak népmeséket vagy népdalokat, és nem tapasztalják meg a néptáncokkal való interakciót, hiszen a városi lét folyamán „tompulnak” a hagyományok. Mégis hisznek benne a pedagógusok, hogy az iskolában történő rendszeres meseolvasással és kulturális programokkal, még a hagyományoktól alapvetően távolabb álló diákok is „belekóstolnak” ebbe az életmódba is.

Második kérdés: *„Fogékonyak-e a diákok a magyar kultúra megőrzésére?”* Az alanyok véleménye majdnem teljesen megegyező volt, páran kiemelték egy „projektet”, amely által megerősödött a diákok fogékonysága. A „Könyvet a szórványba!” nevű mozgalmat emelték ki, amely lehetőséget biztosít a diákok számára, hogy magyar nyelvű könyvekhez jussanak, a kezdeményezést Dr. Pocsay Gábor alapította, mely során a szórvány vidékekre eljuttatják a könyveket, ezzel támogatva a magyar identitás fennmaradását, megerősítését. A program célja nemcsak a nyelv megőrzése, hanem a helyi közösségek identitásának erősítése is, hiszen a könyvek hozzájárulnak a hagyományok és történetek továbbadásához. A pedagógusok beszámoltak arról, hogy a diákok lelkesedése a program iránt megmutatkozik abban, hogy örömmel fogadják a könyveket, melyeket később társaikkal is megosztanak, cserélik egymást közt és megvitatják a történeteket, a közösségi összetartozás érzésének erősödését is felfedezték a diákok között. Egy pedagógus kiemelte a néptáncra és népdaléneklésre való fogékonyság erősödését.

Az egyik népdaléneklési találkozón 180 fő fellépő volt jelen, köztük diákok, fiatalok, felnőttek és idősek. Erdély minden tájáról, jöttek a fellépni vágyó, vagy a népdalokat kedvelő személyek. A pedagógusnő szerint ez a rendezvény nem csupán a tehetségek bemutatására szolgált, hanem egyben fontos alkalom volt arra is, hogy a különböző generációk találkozzanak, tapasztalatokat cseréljenek, és megosszák egymással a néphagyományokat. Továbbá megemlítette, hogy a dalokban rejlő történetek, érzelmek és hagyományok segítik a diákokat abban, hogy identitásukat formálják, erősítsék a közösségi összetartozásuk érzését, amelyre a pedagógus szerint „nagyon szükség van”. Fejtette ki bővebben : a „bizonytalan” időkben mindenki összefogott, de most , hogy a nyelvhasználattal kapcsolatos tilalmak megszűntek, felmerültek olyan félelmek, hogy kevesebben fognak csatlakozni a hagyomány őrző eseményekhez, amelyet eddig sikeresen megcáfolt a programok iránti nagy érdeklődés.

Harmadik kérdés: *„Hogyan lehetne motiválni a fiatalokat a kultúra megőrzésére, pedagógusként?”* Az interjúalanyok egyöntetű válaszai szerint kiemelkedő fontossággal bír, hogy a gyerekek kiskortól kezdve találkozzanak a kultúra ápolásával, hiszen így már fiatalon kialakulhat bennük az érdeklődés és a kötődés a népi hagyományokhoz. A pedagógusok hangsúlyozták, a népdaléneklés, néptánc nem lehetnek kötelező jellegűek, hanem inkább élvezetes és szórakoztató tevékenységekként kell bemutatni őket. A népi kultúra beépítése az iskolai programokba akkor lehet igazán hatékony, ha a diákok nem érznek nyomást a részvétel során. Az élményszerű tanulás és a játékos megközelítés hozzájárul ahhoz, hogy a gyerekek szívesen vegyenek részt a kulturális programokban. A pedagógusok például *színes, interaktív tevékenységekkel és szórakoztató formákban* mutathatják be a népi hagyományokat, így a diákok felfedezhetik, hogy a népmese, néptánc és népdal mennyire izgalmas és szórakoztató lehet. Emellett kiemelték a szülők támogató szerepének fontosságát is. A pedagógusok véleménye szerint a szülőknek aktívan részt kellene venniük gyermekeik kulturális nevelésében, például *közös meseolvasással, népdalok tanulásával, vagy akár hagyományos ünnepek és események közös megünneplésével*. A tanárok, szülők és a helyi közösség együttműködése kulcsszerepet játszik abban, hogy a fiatalok valóban értékeljék saját kulturális örökségüket. Fontosnak tartják, hogy a szülők bátorítsák gyermekeiket, még akkor is, ha azok elsőre nem érzik magukat ügyesnek, mert ez a támogatás alapvető fontosságú a fiatalok önbizalmának és motivációjának növelésében.

Negyedik kérdés: *„A digitalizálódó kultúrában megjelent angol nyelv, mint univerzálisan alkalmazott nyelv, csökkenti-e a magyar nyelvet alkalmazni akaró diákok számát?”* Az interjú során kétféle vélemény született erről a kérdésről.

Az első vélemény, amelyet inkább a tapasztaltabb pedagógusok fejtettek ki, arra hívta fel a figyelmet, hogy az angol nyelv térnyerése és a digitalizáció elősegítheti a nyelvromlást a magyar nyelv használatában. Szerintük az angol nyelv elterjedése nemcsak a helyesírás rovására megy, hanem minőségi romlást idéz elő a magyar nyelv használatában is. Az ilyen jelenségek, mint a nyelvi keveredés és a helytelen nyelvhasználat, azt eredményezhetik, hogy a diákok nem érzik annyira fontosnak a magyar nyelv helyes alkalmazását, ami hosszú távon hátrányos lehet a nyelvi kultúra megőrzésére nézve.

A másik oldal képviselői viszont úgy vélik, hogy az angol nyelv jelenléte csupán „szlengként” kerül be a kommunikációba, és nincs jelentős hatással a magyar nyelv gyakorlására. Szerintük az angol nyelv megjelenése nem csökkenti a diákok magyar nyelv iránti érdeklődését, hanem inkább egyfajta nyelvi sokszínűséget eredményez, hiszen minden nyelvben létrejönnek apróbb változások és ezt tartják természetesnek. Ezen pedagógusok hangsúlyozták, hogy a különböző kulturális kezdeményezések, mint például a „meseolvasás” vagy a „Könyvet a szórványba” nevű mozgalom, kiegyenlítik az angol nyelv térhódításával keletkező nyelvi „összemosódást”.

Ezek a kezdeményezések további lehetőséget adnak arra, hogy a diákok ismét felfedezzék a magyar nyelv és kultúra megőrzésének a szépségeit, miközben az angol nyelv jelenléte nem zárja ki a hagyományörzés lehetőségeit.

Ötödik kérdés: „*Hogyan látják az Alfa generációt?*” A válaszadók között nagyobb volt az egyetértés, mint a korábbi kérdésemnél. A pedagógusok úgy látják, hogy az Alfa generáció tagjai olyan fiatalok, akik előtt rengeteg lehetőség áll, különösen a technológia gyors fejlődésének köszönhetően. Ugyanakkor ez a generáció nehezebben köthető le a hagyományos oktatási módszerekkel, hiszen figyelmük rövid ideig tartható fenn, és gyakran inkább a digitális világ ingerei vonzzák őket, mégis ennek ellenére a válaszadók kiemelték, hogy az Alfa generáció tagjainál sokkal hatékonyabb a közösségi összetartás erősítése, ha személyes figyelmet kapnak. Az, hogy a pedagógusok meghallgatják őket, figyelnek az igényeikre, és valódi kapcsolatot építenek ki velük, erősíti az önértékelésüket. Ez a generáció érzékeny a személyes kapcsolatokra, és sokkal nagyobb motivációt mutat a közösségi élet iránt, ha olyan tanárokkal és felnőttekkel találkozhatnak, akik hitelesen és odafigyelve fordulnak feléjük. Az érzelmi biztonság, a visszajelzések iránti vágy jellemző rájuk, ami lehetőséget teremt arra, hogy a pedagógusok erős kapcsolatokat építsenek ki velük, segítve ezzel a kulturális értékek továbbadását is.

Minden gyermek, aki bekerül az oktatási rendszerbe elveszítettnek érzi magát az információ áradat sokaságában, hiányzik nekik az önfeledt öröm, de legfőképpen a szabadság érzése.

Interjúalanyaim mindegyike valamely módon ápolja a kultúrát, hagyományt és próbálja továbbítani diákjai felé is, ez egy nehéz, sőt rettentő súlyos feladat, hiszen nekik kell megformálni a következő generációk leendő felnőttjeit, mégis úgy vélik, hogy az egyetlen igazi ajándék melyet adhatnak számukra az a biztos „talaj”, hogy idézzek egy pályakezdő tanítót „ha nem tudja önmagáról, hogy kicsoda és mit szeretne elérni az életben, hogyan tudná megmondani felnőttként a gyermekeinek, hogy ők kik legyenek?” Ezzel a gondolattal szerettem volna zárni empirikus kutatásomat.

5. Kutatási eredmények

A fókuszcsoportok eltérő életkora ellenére a kultúra- és hagyományörzés jelentésében nem volt szignifikáns különbség az a kérdezettek között. Mind az idősebb, mind a fiatalabb nemzedék felismeri, hogy a hagyományörzés és a kulturális örökség tovább örökítése nem csupán a múlt megőrzése, hanem a közösség identitásának, a társadalmi kohéziónak és az egyéni önazonosságnak a megerősítéséről szól. A hagyományok tehát ma is élnek, folyamatosan formálódnak, és új jelentéseket nyernek az újabb generációk számára, miközben megőrzik a régi értékeiket.

A kutatásom során végzett interjúk és megfigyelések révén világosan körvonalazódott számomra, hogy a 6-10 éves diákok körében a magyar népmese és a hagyományörzés kiemelkedő jelentőséggel bír az erdélyi magyarság körében, nemcsak kulturális, hanem identitásformáló szempontból is. A gyerekek válaszai és a pedagógusokkal folytatott beszélgetések rávilágítottak arra, hogy a népmese és a hagyományok átörökítése nem csupán felnőttek feladata, hanem a fiatal generációk aktív részvétele is elengedhetetlen ezen folyamatban. A válaszok alapján egyértelműen látható, hogy a hagyományokhoz való kötődés a közösségi identitás megerősítését szolgálja, különösen a kisebbségi létben élő erdélyi magyar gyermekek esetében. Mégis az lenne a kérdésem: Ha egy kisebbségben fenn tudják tartani a népmesék iránti vágyódást az Alfa generációban felnövő diákok között, mi miért ne tehetnénk ugyanezt?

Az Alfa generáció ki van éhezve a személyes kapcsolatokra, ahogy azt Lahire (Lahire 2012) véleménye alapján és saját gondolataimat összefűzve úgy tudnám kifejtetni, hogy a hagyományos történetek, avagy népmesék és kulturális elemek, *ünneplések, tradíciók* megőrzése kulcsszerepet játszik a gyermekek identitásának megszilárdításában, mivel a közös értékek, szokások és közösségi élmények erősítik identitástudatukat és segítenek a társadalmi közegükhöz való kötődésben. Fontos, hogy a gyermekek olyan környezetben nevelkedjenek, ahol stabil normák és közösségi élmények, például a *családi hagyományok, az iskolai ünnepségek és a kultúraápolása jelen* vannak a mindennapjaikban. A pedagógusoknak és szülőknek is figyelmet kell fordítaniuk a gyermekek egyéni identitáskeresésére, hogy támogathassák őket a gyorsan változó világban való eligazodásukban. A modern gyermekeknek szükségük van olyan kapcsolatokra, amelyek elősegítik identitásuk felépítését, legyenek ezek családon belül vagy a közösségi kapcsolatok révén. Kiemelt jelentőségű a hagyományok és az autonómia összehangolása: a gyermekek számára a reflexió mellett elengedhetetlen, hogy bizonyos kulturális elemek, mint például népmesék, népi táncok és szokások, stabil alapot nyújtsanak identitásukhoz.

A kultúra átadása nem csupán a szülők, hanem az oktatási rendszer feladata is, amely integrálhatja a hagyományokat, lehetővé téve a gyermekek számára, hogy az egyéni autonómia mellett megőrizték kollektív identitásukat. Összességében a késő modern társadalomban az identitás megőrzésének legnagyobb kihívása az autonómia és a reflexió közötti egyensúly fenntartása. A hagyományoknak nem csupán elvárásként kell megjeleníteniük, hanem olyan eszközként is, amely erősíti a gyermekek önismeretét és közösségi identitását.

A tanárokkal folytatott beszélgetéseim központi része az, hogy milyen elképzeléseik vannak az Alfa-generáció világáról, arról, hogy diákjaik lelkesednek-e a hagyományörzésért és a meseolvasásért, és milyen változásokat látnak az oktatásban. Felhívták a figyelmet arra, hogy különösen iskolájukban igyekeznek egyre inkább a hagyományos értékeket beépíteni a tananyagba, hogy megfeleljenek helyi közösségük igényeinek, kulturális sajátosságainak. Míg az előbbi új pedagógiai módszertanokkal – például *digitális tananyagok és interaktív módszerek*, biztosítják a tanulók koncentrációjának fenntartását, addig az kihívást jelent, hogy a városokban élő gyerekek jobban tájékozódjanak a kulturális örökségről. Fontos téma volt még, hogy a diákok hogyan vélekednek a magyar kultúra megőrzéséről. A "Könyvet a szórványba!" nevű mozgalom nagy sikerrel vonzotta be a fiatalokat, akik boldogan fogadják a magyar nyelvű könyveket, így ezzel megerősítette a közösséghez tartozás érzését. Ahogy a tanárok is megtapasztalták: a népdalok és a néptáncok iránti érdeklődésre hajlamosak a diákok, ami már jelentős lépés a folyamatban, úgy tűnik, egyre közelebb kerülnek a tanulók szívéhez a tradicionális értékek megőrzése. A fiatalok motivációjával kapcsolatban a pedagógusok hangsúlyozták, hogy a kultúra ápolása szórakoztató tevékenységként kerüljön be a gyerekek életébe. Ami még kihangsúlyoztak, hogy a szülők aktív részvétele a kulturális nevelésben kulcsfontosságú, mert a közös élmények jelentősen hozzájárulnak a gyerekek hagyományokhoz való kötődéséhez.

A legemberibb dolgok közé tartozik az, hogy tévedünk és hibákat követünk el. Kádár Annamária is biztatja a mesemondó személyeket, pedagógusokat, hogy a tévedést beismerni kell, nem elrejteni, hiszen ez tesz minket még emberibbé a diákok szemében. (Kádár 2018) Ha egy tanár nem látja be a saját tévedését, akkor a gyermek sem fogja megtanulni azt, hogy ha munkavégzése során elkövetett hibáit, tévedéseit bevallja. A gyermek igenis el fogja rejteni a papírt, gyorsan bemásolja diktálás és ellenőrzés közben. A mesékben hallanak arról, hogyha valaki hibát követ el akkor azért vállalnia kell a felelősséget. Egy másik lecke, amelyet a gyerekek a mesékből tanulnak, az, hogyan kell valakinek társaikkal szemben cselekedni, sok mesében a szereplők megtanulják, hogy fontos tisztelettel bánni másokkal, mivel ez önön magunk iránti tiszteletet mutatja, ha jól bánunk embertársainkkal, a kedvességet melyet adunk,

kedvességgel viszonyozzák. Ezek a felsorolt leckék, tanulságok fontos szerepet játszanak a jó emberi létben, hiszen egy empatikus, kedves és jóindulatú emberrel szívesebben társalog bárki, mint egy zárkózott és borongós hangulatú emberrel.

A megkérdezett diákok érdeklődése a kérdéseim iránt számos tényező együttes hatásának eredményeként alakulhatott ki. Elsősorban ez a mese iránti közös szeretet és a feszültségoldásként használt kérdéssoromnak (lásd 23. oldal.) tudható be. Tapasztalataim alapján arra a megállapításra jutottam, hogy az alanyok számára az volt még a motiváló erő, hogy érdeklődésem az ő válaszaikra irányult csak, amely megerősíthette számukra, hogy véleményük és tapasztalataik értékesek, számítanak és fontosak. Ez az érzés a fontosságról és az egyenrangú félként való kezeléstről jelentős nyitottságot eredményezett. Hiszen az iskolákban fontos szerepet játszó hierarchia, mégha egy kis időre, az elme játékának idejére is, de megszakadt, és a kisebbrendűség gondolata még csak fel sem merült a kutatási időszak alatt.

A mesélés lehet, hogy egy régóta alkalmazott, ősi módszer, de nem fog sohasem elévülni, amíg gyerekek vannak, mert mindaz az öröm, fájdalom, aggodás, megkönnyebbülés, ami a gyermekkort végig kíséri az a mesékben is megvan. Az ember történetekből áll és narratívákból, egy csöppnyi kreativitás lehetőséget ad arra, hogy a gyermekek szembenézzenek félelmeikkel, és felfedezzék azokat a perspektívákat, amelyeket a valóságban talán sosem ismernének meg egy konfliktus helyzet alatt. A mese képes varázslatot teremteni a mindennapi életben, így a gyerekek kreativitása és képzelete szárnyalhat. A varázslat nem más, mint az, hogy a kis gyermekek történetet alkotnak, és olyan szerepeket tanulnak meg és alkotnak, amiben tudják ki a hős és ki a gonosz. Szeretnének védelmezni, mert így közlik, hogy ők is szeretnék volna, vagy szeretnének védelmet a mindennapok stresszes pillanataiban. Úgy cselekednek, ahogy szeretnék, hogy más is ugyanazt tegye velük. Az, hogy empatikusabbak lesznek és képesek lesznek több dolgot elfogadni és befogadni, mert találkoztak már hasonló szituációkkal a történetekben, az azt bizonyítja mennyire is jó módszertani eszköz és mennyivel könnyebbé teszi számukra a jövőt a mese. Végére is más életében ugyan, de találkoztak az adott problémával és nem érzik azt, hogy egyedül lennének. (Szalmási 2023)

A vizsgált erdélyi magyar gyermekek többségének számára azok az események, mint például *a húsvéti locsolás vagy a szüreti bál, néptáncos bálók*, nem csupán szokásokként funkcionálnak, hanem a közösségi élet szerves részét képezik, amelyek hozzájárulnak a kulturális örökségük megőrzéséhez. A nyelvi környezet is kiemelt szereppel rendelkezett a kutatás során, hiszen a gyermekek többsége magyar nyelven tanulja az iskolai tantárgyakat, ami erősíti a magyar kultúra és nyelv iránti elköteleződésüket.

A gyerekekkel folytatott kommunikáció alatt, amely az anyanyelvükön történt, nagyban hozzájárult ahhoz, hogy szorongás nélkül megtörténjen az interjú, és őszintén kifejezhessék a témával kapcsolatos mély gondolataikat, illetve érzéseiket. A meseolvasás és mesehallgatása nemcsak szórakoztató élmény számukra, hanem lehetőséget ad a nyelvi fejlődésükre és kulturális értékeik elsajátítására, amelyről a pedagógusok is fontos említést tettek (lásd: 30.oldal), a meseolvasás rávilágít a magyar nyelvben keletkező nyelvi hibákra, amelyet az angol nyelv széleskörű elterjedése generált.

A pedagógusok véleménye is megerősítette, hogy a magyar nyelv és kultúra oktatásában a hagyományörzés és a népmesék integrálása egyre fontosabbá válik, különösen a digitális tananyagok és multimédiás eszközök otthoni túlzó használatának esetében és szükség van olyan eszközökre, amelyek segítik a gyermekek figyelmének fenntartását és az ismeretek hatékonyabb közvetítését, melyek a történetolvasást jelentik. Az interjúk során nyert tapasztalatok alapján világossá vált, hogy a pedagógusok aktívan törekednek arra, hogy a tradicionális értékeket átadják a fiatal generációnak, azonban a városi gyerekek esetében komoly kihívásokkal kell szembenéznük, mivel ők gyakran távolabb állnak a hagyományos népi szokásoktól. Mégis a tanórák keretein belül törekednek arra, hogy az is, aki nem találkozik rendszeresen a mesék világával, egy kis „ágot” törhessen le magának a „hagyományok fájáról”.

Összességében tehát a kutatásom rávilágított arra, hogy a népmesék és hagyományok nem csupán kulturális értékek, hanem a gyermekek identitásának szilárd alapkövei is. Ezen értékek megőrzéséhez és átörökléséhez a közösség, a család és a pedagógusok együttműködése elengedhetetlen, mondhatni kötelező, hogy a jövő generációi is megőrizték családi gyökereiket és kulturális örökségüket. A kutatás során tapasztaltak alapján javaslom, hogy a pedagógusok dolgozzanak a hagyományok átöröklésén, és figyeljenek oda arra, hogy a gyermekek minél több élményhez jussanak a népmesék és hagyományok terén, ezzel is erősítve identitásukat és kulturális elköteleződésüket. Az Alfa generáció számára, a média platformokról folyamatosan érkeznek az ingerek, jelzések, a kritikák, melyeket ez a korosztály nem feltétlen tud még kezelni, mert nem is kéne tudnia kezelni, hiszen gyermekekről beszélünk, éppen ezért hatásos a mese náluk is, az élő szó nem tud elavulttá válni, szájról szájra terjedtek a tündérmesék, történetek, legendák.

A történetmesélés „lezajlása” biztosítja a gyermekek számára a garantált minőségi időtöltést, a teremben helyt foglaló emberek egymás érzelemvilágához való közelebb jutást, és önmaguk megértését, mert a mesékben mind egyenértékűek, a diák, a pedagógus. Közös barangolják be azt a különleges világot, ahol a vélemény igen is fontos, ahol minden félelem

nélkül meg lehet védeni a társainkat, önmagunkat és ami a legfontosabb, ahol azzá válhatunk, akik lenni szeretnénk.

6. Összegzés

A kutatásom ráébresztett arra, amit eddig talán nem éreztem én sem ilyen erőteljesen, hogy mennyire mélyen gyökerezik bennünk a kultúránk, a meséink, és mennyire szükségünk van rájuk, még ebben a rohanó, folyamatosan átalakuló világban is. Láttam, hogy a mai gyerekek, bár digitális eszközök, erős média befolyás alatt nőnek fel, mégis vágnak, éheznek azokra az emberi, személyes kapcsolatokra, amelyeket a mesék és hagyományok képesek megadni nekik, hiszen a mese csak akkor mese, ha mesélik. Kell nekik a történetmondó, aki mimikájával, hangjával, dobbantásaival átadja azt az elérhetetlen és távoli világot. A mesékben ott van a múltunk, mindenki életéből egy apró fejezt, a történeteink, amelyek összekötnek minket. Ha hagyjuk elveszni ez a kincset, akkor nem csak pár könyvet veszítünk el, hanem magunkból is veszünk valamit. Elveszítünk egy darabot abból, amit magyarnak lenni jelent számunkra és ezzel a belső gyermeki részünket is megsiratjuk.

Csukás István (Lovász 2016) idézetét hoztam el Lovász Andrea interjújából kiemelve (Szalmási 2023): „A mese örök. A mese pedig azért örök, mert a közönsége is örök. Amíg gyerekek vannak, addig mese is lesz, és a gyerekek sem változnak lényegesen, alapállásuk örök. Mert mi a gyerek viszonya a világhoz? Meg akarja ismerni, és meg akarja hódítani, és ebben segít többek között a mese is.” Csukás István sok ember gyermekkorát adta, és igaz, nem ugyanúgy emlékszik a történetekre mindenki, hiszen mindenkinek más volt fontos gyermekkorában, más részlete ragadta meg a történeteknek. Egyetlen utolsó kérdést állítok fel: Ha az eddigi összes generáció meséken nevelkedett, miben különbözik annyira az Alfa generáció a többitől? A diákok érdeklődési köre, értékpreferenciája átalakulóban van: számukra a digitális kultúra teremtette kommunikációs hálózatban való sikeres tájékozódás és az ennek alárendelt cselekvési és magatartásformák jelentik a tudás megszerzésének egyik legfontosabb célját. Ebben a kulturális értékváltások és -változások által alakított világban kell az új módszerek iránt nyitott pedagógiának segíteni énképük és identitásuk megerősödését, mert igen: minden pedagógus által mesélt történetben ott rejtőzhet az Én és a Mi.

7. Felhasznált irodalom

Allport, Gordon W. (1997): *A személyiség alakulása*. Kairosz (fordítva:1980)

Bagdy Emőke-Telkes József (1990): *Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában*. Tankönyvkiadó Budapest (Második kiadás)

Benedek Elek (1942): *Hamupipőke és más Grimm-mesék*. Franklin-Társulat. Budapest

Bereczki Enikő (2017): *A mai gyerekek lesznek minden idők legmagányosabb felnőttei*.

URL:https://panpeterstop.blog.hu/2017/11/10/alfa_639 (letöltve: 2024.08.18)

Bereczki Enikő (2018): *Még sosem voltak ilyen magányosak a gyerekek? – Az alfa-generációról szakértői szemmel*.

URL:<https://wmn.hu/wmn-life/49347-meg-sosem-voltak-ilyen-maganyosak-a-gyerekek---az-alfa-generaciorol-szakerto-szemmel>

Bettelheim Bruno (1985): *A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek*. (Kunos László ford.,) Gondolat Kiadó

Boldizsár Ildikó (2010): *Meseterápia, Mesék a gyógyításterápiában és a mindennapokban*. Magvető Kiadó, Budapest

Bóna Judit (2018): *A beszédfejlődés kisgyermekkortól kamaszkori*. GYERMEKNEVELÉS – online tudományos folyóirat, A gyermeknyelv aspektusai, 2018/3

URL: <https://docplayer.hu/128350979-A-beszedfejlodes-kisgyermekkortol-kamaszkorig.html> (letöltve: 2024.07.28.)

Bóna Judit és Imre Angéla (2017): *Szójelentések meghatározása 5 és 9 éves kor között. Beszédkutatás*

URL: <https://ojs.mtak.hu/index.php/beszkut/article/view/292/151> (letöltve: 2024.08.16.)

Bruner, Jerome (2005): *Valóságos elmék, lehetséges világok*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest 92.

Crain William (2014): *Theories of Development Theories of Development: Concepts and Applications*. (6th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, Inc. 297-298.

Csákberényiné Tóth Klára és Hajdu Tünde (2011): *Az iskolába lépő gyerekek szóbeli szövegalkotásának jellemzői*. Anyanyelv-pedagógia, 4. 3. sz.

URL:<http://anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=332> (letöltve: 2024.08.16.)

Csukás István: *Új könyvpiac*. 26. évf. 2. sz. (2016.) kiadásában Lovász Andrea interjúja

URL:https://epa.oszk.hu/03500/03530/00005/pdf/EPA03530_konyvpiac_2016_02_008-009.pdf (letöltve: 2024.08.15.)

Dombi Alice-Oláh János-Varga István (2004): *A neveléstudomány alapkérdései*. APC Stúdió, Gyula

Dubet, F. (1994): *Sociologie de l'expérience*. Paris: Seuil.

Fischer Eszter: *A népmese és a gyermeki tudattalan*. Bruno Bettelheim meseértelmezése

Forgó Sándor (2011): *A Kommunikációelmélet Alapjai*. Digitális Tankönyvtár, Eger, (letöltve:2024.08.28)

Gaulejac, V. de (2005): *La société malade de la gestion*. Paris: Seuil.

Gaulejac, V. de (2009): *Qui est „je”?* Paris: Seuil.

Gaulejac, V. de –Roche, P. – Hanique, F. (2007): *Sociologie clinique, enjeux théoriques et méthodologiques*. Toulouse: Érès.

Gyuricza Eszter(szerk.) (2015) *100 magyar népmese, A magyar népmesék sorozat teljes kiadás* Alexandra Könyvesház kft, Alexandra Könyvkiadója Pécs

Harangi László (2000): *Két stratégiai dokumentum a felnőttkori tanulásról*. Új Pedagógiai Szemle 2000 november Országos Köznevelési Intézet

URL: <https://epa.oszk.hu/00000/00035/00043/2000-11-ta-Harangi-Ket.html>

Jáki László (2009): *Benedek Elek és az ifjúságifolyóirat*-kiadás Könyv és nevelés, (11. évf.) 2. sz.

URL: https://epa.oszk.hu/01200/01245/00042/jl2_0902.htm

Kaufmann, J.-C. (1995): *Corps des femmes, regards d'homme*. Paris: Nathan.

Kaufmann, J.-C. (2001): *Ego. Pour une sociologie de l'individu. Une autre vision de l'homme et de la construction du sujet*. Paris: Nathan.

Kádár Annamária (2018): *Mese az érzelmi intelligencia fejlesztésében, A mese szerepe a nevelésben, oktatásban – II.* Nemzetközi Kisgyermek-nevelési Konferencia kötete 139.

URL: http://real.mtak.hu/78580/1/A%20mese%20szerepe%20a%20nevelésben_ oktatásban.pdf (letöltve: 2024.08.11.)

Kádár Annamária (2012): *Mese pszichológia, Az érzelmi intelligencia fejlesztése gyermekkorban*. Kulcslyuk kiadó

Kádár Annamária (2014): *Mese pszichológia 2, Útavaló kényes nevelési helyzetekhez*. Kulcslyuk kiadó

Komár Zita (2018): *Re-, de- és intergeneráció. A commonikáció, innowáció és cooltura vizsgálata hagyományos és rendhagyó modorban*

URL: https://epa.oszk.hu/00300/00381/00235/pdf/EPA00381_kortars_2018_04_080-090.pdf (letöltve: 2024.08.27)

Lahire, B. (1993): *Culture écrite et inégalités scolaires. Sociologie de l'„échec scolaire” à l'école primaire*. Lyon: Presses Universitaires de Lyon

Lahire, B. (1997): *Les Manières d'étudier*. Paris: La Documentation Française.

Lahire, B. (1998): *L'Homme pluriel: les ressorts de l'action*. Paris: Nathan

Lahire, B. (2002): *Portraits sociologiques. Dispositions et variations individuelles*. Paris: Nathan.

Lahire, B. (2008): *La raison scolaire. École et pratiques d'écriture, entre savoir et pouvoir*. Rennes: Presses Universitaires de Rennes.

Lahire, B. (2012): *A habituselmélettől egy pszichológiai szociológia felé*. Replika, 79: 45–66.

Lakoff, George - Narayanan, Srin (2010): *Toward a Computational Model of Narrative*. In Computational Models of Narrative: Papers from the AAAI Fall Symposium, 21-28.

Magyar nyelv 11. - I. Ember és nyelv - 4. Nyelvi identitás. (n.d.) lekért September 28, 2024, URL: nat2012.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_11/lecke_01_004

Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes (1981): *Gyermeklélektan*. Gondolat Könyvkiadó. Budapest
Murányi Sarolta (2018): *A szavaktól a történetekig, Anyanyelv-pedagógia*. 11. 3. sz
URL: <https://doi.org/10.21030/anyp.2018.3.2> (letöltve: 2024.07.29.)

Pálincás-Purgel Zsuzsa (2019): *Alfa generáció – a „digitális bábik” kora*, 75. ÉVF. 1-2 szám
URL: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-koznevelas/alfa-generacio-a-digitalis-bebik-kora>
(letöltve: 2024.08.27)

Péntek János: *Anyanyelv és identitástudat*. In: Debreceni Szemle, 18, évfolyam [2010],
URL: https://adt.arcanum.com/hu/view/DebreceniSzemle_2010/?pg=165&layout=s
(letöltve: 2024.08.27)

Pintér Marianna (2016): *Milyen tapasztalatokkal kerül az alfa-generáció az iskolába?* Új Köznevelés, 72. évf., 8. sz.
URL: <http://folyoiratok.ofi.hu/uj-koznevelas/milyen-tapasztalatokkal-kerul-az-alfa-generacio-az-iskolaba> (letöltve: 2024.08.22)

(Dr.)Pocsay Gábor, alapító: „Könyvet a szórványba!”
URL: <https://konyvetaszorvanyba.hu>

Rényi Ágnes, Sik Domonkos, Takács Erzsébet (2014): *Elemzési szempontok a késő modern társadalmak kordiagnózisához*. Szociológiai Szemle 24(3): 18–60.
URL: https://szociologia.hu/dynamic/renyi_et_al.pdf (letöltve: 2024.08.22)

Singly, F. de (1987): *Fortune et infortune de la femme mariée*. Paris: PUF.

Singly, F. de (1996): *Le Soi, le couple et la famille*. Paris: Nathan.

Singly, F. de (2010): *Sociologie de la famille contemporaine*. Paris: Armand Colin.

Szalmási Kitti (2023): *A mesében rejlő Én*. Tudományos határnyitások, Pécs, PTE KPVK: 120-131.

URL: [Tudományos határnyitások | Pécsi Tudományegyetem \(pte.hu\)](#) (letöltve: 2024.08.10)

Szécsi Gábor (2020): *A történetekbe zárt elme - Adalékok a narrativitás filozófiájához*. Akadémiai Kiadó Zrt.

Takács E. (2012): *From the One to the Many. From Pierre Bourdieu's habitus theory to the concept of Bernard Lahire's l'homme pluriel*. Acta Sociologica/Pécsi Szociológiai Szemle, 5(5): 57-60.

Toffler, Alvin (1971): *Future Shock*. Bantam Books, Inc., a National General company 402.

Tószegi Zsuzsanna (2013). *A Web 2.0 és az online identitás*.

URL: http://epa.niif.hu/01200/01245/00045/pdf/EPA01245_konyv_es_neveles_2013_1.pdf (letöltve: 2024.08.17)

Zsubrits Attila (2021): *Neveléslélektan óvodapedagógia szakos hallgatóknak*
SOPRONI EGYETEM KIADÓ, Sopron

URL: <http://tananyag.uni-sopron.hu/16/1/neveleslelektan.pdf> (letöltve: 2024.08.15)